

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

3e JAARGANG

No 1

JANUARI 1953

DE PENNINGKUNST, EEN UITVINDING DER RENAISSANCE

Het begrip „uitvinding” vertegenwoordigt in onze aan technocratie lijdende samenleving een rest van romantiek. Het woord roept een beeld op van laboratoria en mikroskopen, van duizendmaal mislukte experimenten, totdat, na intense spanning, de mensenlevens, tijd en geld (volgens de eventueel om te keren) sparen de vloeistof in het reageerbuisje borrelt, uiteindelijke rest volgens program, aanvankelijke tegenwerking, uiteindelijke erkenning, ridderorde, grafmonument.

Er zijn echter ook andere uitvindingen, ontdekkingen waar géén films en géén historische romans over gepleegd worden. Zij leveren geen profijt op, alleen schoonheid. Het zijn de pure scheppingen des geestes, de autonome creaties van een nieuwe kunstvorm, welke achteraf de oor-

sprong blijkt te zijn van een door velen beoefend genre. Men krijgt den indruk dat er géén experimenten en géén zware inspanning aan voorafgingen. Ineens was het er, gaaf en volledig, vormvolmaakt en geladen met de prille kracht van de kunstenaar die onbeperkte mogelijkheden voor zich ziet. Dan komen de navolgers en opvolgers die het gevondene gaan uitwerken en verfijnen, die er de grenzen van aftasten en zo de

Pisanello: Johannes Palaeologus

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

Dr D. A. Wittop Koning

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 2.— per jaar

ADVERTENTIES

$\frac{1}{4}$ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

eigen wetmatigheid van het nieuwe genre omlijnen. Maar hoe knap en geraffineerd latere generaties ook voortborduren op het gegeven thema, nooit komt die eerste veroverende frisheid der ontdekking terug.

Men kan, uiteraard, bouwstoffen en springplanken aanwijzen, want niets wat de mens doet is geheel oorspronkelijk. Ook is de charme der eerste inventie niet beperkt tot één man of één werk; het duurt soms een generatie lang vóór de heldere, voorjaarsachtige spontaniteit verloren gaat. Doch al kan men deze uitvindingen dan in een historisch verband brengen, in één bepaalde reeks van het nooit aflatend proces van groei en verval der beschavingsvormen, ergens ligt toch het ogenblik dat een mens op de gedachte kwam, en de gedachte gestalte gaf.

Geest en stof spelen in de kunst wonderlijk door één. Jan van Eyck heeft, volgens van Mander, gezocht naar een beter vernis en hij vond de olie-verf uit. Een technische vinding zal men zeggen. Het was meer. Hij gaf de kunst van het olieverfschilderij, van het binnen de lijst besloten autonome kunstwerk dat onafhankelijk is van enig architectonisch verband, hij gaf in aanleg de vrije schilderkunst die *het* picturaal uitdrukkingsmiddel zou worden van de toen beginnende beschavingsperiode. Toen hij het echtpaar Arnolfini uitbeelde in de intimiteit van hun woning, dit meesterwerk van ingetogen stilte en diepglanzende kleurenfonkeling, moet meester „Johannes de Eyck”, zoals de uitdrukkelijke signatuur vermeldt, toch wel doordrongen zijn geweest van het besef dat het in zijn oeuvre niet ging om een ander soort verf, maar om een ander soort schilderkunst.

Wij weten zo langzamerhand dat Burckhardts grandioze visie op de Italiaanse renaissance (... der Mensch wird geistiges Individuum und erkennt sich als solchen...) zijn een-

zijdigheden en beperktheden had. Doch de scherpe contouren waarmee hij geestelijk gebeuren van die merkwaaardige 15de en 16de eeuw omschreven heeft zijn door latere aanvullingen en correcties niet wezenlijk gewijzigd. Toen heeft zich het cultureel klimaat gevormd dat men nu met hand en tand verdedigen moet tegen de vele verschijningen van modern barbarisme, het klimaat waarin een vrij man waardig leven kan. Zo het woord renaissance, wedergeboorte, ergens op toepasselijk is, dan is het op het oud-Helleense adagium: „de mens is de maatstaf van alle dingen”, ook, in de eerste plaats zelfs, van de kunst.

Sinds de renaissance is de kunst anthropocentrisch en is geen kunstvorm te vinden waarin dit sterker en vollediger tot uiting komt dan in de medaille.

Geen andere kunstvorm is er ook wier „uitvinding” ons zo helder voor ogen staat als de individuele, oorspronkelijke schepping van één man, die met een onovertrefbaar meesterwerk een nieuw genre creëerde.

De omstandigheden waaronder de penningkunst geboren werd geven aan haar verschijning iets van een symbolische betekenis. Het was in het jaar 1438. Het keizerrijk van Byzantium, deze ontzagwekkende schakel tussen de oudheid en het moderne Europa, bastion tevens van het Christelijk Westen tegen de opdringende horden van Azië, stond op het punt te bezwijken. Toen kwam Johannes Palaeologus „basileus kai autokrator toon Roomaion” tot de Paus om hulp.

Vier eeuwen duurde het schisma reeds dat de Oosterse en de Westerse Christenheid uiteengescheurd had. Heerszucht en vooroordelen over en weer hadden de kloof sindsdien gedurig verbreed. Nu werd een laatste poging gedaan om, en het aangezicht van het dreigende gevaar, de eenheid van het Corpus Christi Mysticum te her-

stellen. Aanvankelijk scheen het te zullen slagen. In de Santa Maria del Fiore te Florence werd op 6 Juli 1439 de bulle „Laetantur coeli” afgekondigd. De hereniging was, formeel althans, tot stand gekomen. De werkelijkheid bleek anders te zijn. De tijd was voorbij dat het woord der geestelijke leiders de geschiedenis bepaalde. De Grieken, verblind in partijzucht, weigerden de curie te aanvaarden. De vorsten van het Westen lieten verstek gaan toen zij ter kruistocht werden opgeroepen. Dit is de keerzijde van het grootse gebeuren der renaissance: de bezielende idee van het Christelijk Europa gaat verloren tussen de rivaliserende staten die weldra de ganse wereld over hun invloed uitbreiden, een invloed die slechts twee doeleinden nastreeft: geld en macht.

Het tragisch gebeuren van Byzan-

tium's ondergang geeft aan de eerste medaille, het stuk dat Pisanello maakte ter gelegenheid van keizer Johannes' verblijf in Italië wonderlijke veelzeggendheid. Wie dit kleine kunstwerk beziet, aanschouwt niet alleen de eersteling der penningkunst, de geconcentreerde expressie van het vormgevend genie der renaissance, maar ook de spiegel waarin zich twee werelden weerkaatsen. Byzantium, de geloofseenheid der middeleeuwen en daarachter de oudheid ter ener, de nieuwe tijd ter ander zijde, de tijd van de individuele, anthropocentrische kunst, van de exacte wetenschap, van de menselijke vrijheid en waardigheid. Twee werelden, twee aspecten van één ding, van het kleine ronde tweezijdige schijfje brons dat aan de aanvang staat der penningkunst.

GEURT BRINKGREVE

Bovenstaand getekend ontwerp voor de Nederlandse driegulden werd 25 Nov. 1676 in de Staten van Holland behandeld: de vz. werd afgekeurd en vervangen door één met groot provinciewapen, de kz. werd aanvaard, onder toevoeging van het aan de voorzijde verwijderde jaartal. Dit gewijzigde ontwerp leidde tot de proefslagen van 1680 met grote leeuw (Verkade 50, 1), waarop echter de Nederlandse leeuw door een Hollandse is vervangen. Ook dit was niet definitief: uitgevoerd werd een derde ontwerp met de bekende Minerva-figuur.

HET PENNINGKABINET ALS MUSEUM

Nu de hoop bestaat dat binnen afzienbare tijd het Kabinet een passende huisvesting zal krijgen, is de wijze van exposeren wel een heel actueel probleem. Het was mij dan ook een groot voorrecht tijdens een vacantiereis in Stockholm het zeer modern ingericht penningkabinet te kunnen bestuderen. Het is een afdeling van het nieuwe Historische Museum, dat kort geleden met grote zorg en smaak naar de nieuwste inzichten is gebouwd en is — gedeeltelijk wordt — ingericht. De grote, fraai geproportioneerde zaal, waar men binnenkomt, heeft aan weerszijden van de ingang een rij ingebouwde, goed verlichte vitrines. Links wordt in een rij van zeven een kunsthistorisch overzicht gegeven van de penningkunst van alle tijden en landen; rechts ziet men de „histoire métallique” van Zweden. Ingebouwde vitrines aan de rechterwand laten de ontwikkeling zien van koninklijke beloningspenning tot ridderorde. Aan de linkerwand ziet men in diverse voorwerpen toegepaste penningen en de bibliotheek van koningin Luise Ulrike, zuster van Frederik de Groote, die als de grondlegster van de verzameling kan worden beschouwd. Aan de lange wand staan tussen de ramen haar sierlijke penningkasten, juweeltjes van 18de-eeuwse meubelkunst. Buitengewoon geslaagd is de oplossing van het probleem der bijchriften. In de vitrines zijn zij zeer summier, maar als men een lade uittrekt, vindt men een nauwkeurige beschrijving. Andere laden bevatten interessante stukken, die te bijzonder zijn voor algemene expositie. Gemakkelijke stoelen rondom een tafel met lectuur noden tot overpeinzen en verpozen.

Tussen de vitrines met decoraties is de ingang naar de kleinere zaal, waar de Zweedse munten zijn geëxposeerd.

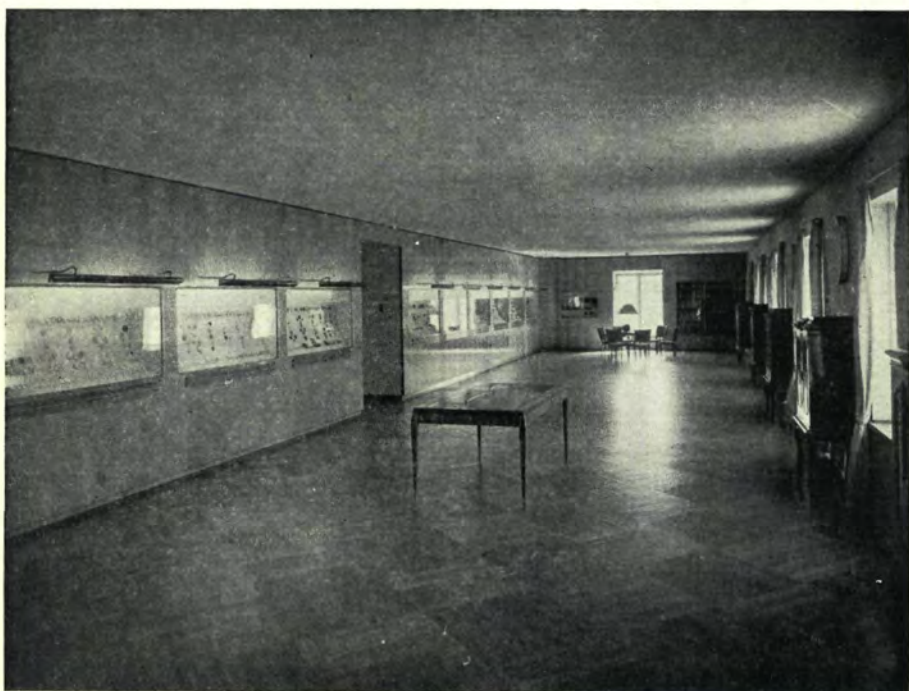
Opstaande schuine vitrines in het midden vertonen de munten op lichtbruinleren achtergrond, waarop jaartallen, regeringsperiodes, waarden in overzichtelijke tabellen zijn aangegeven. Daarboven zijn schilderijen geplaatst, die in vrolijke kleuren de prijzen in verschillende tijden aanschouwelijk vertonen. Uittrekbare verticale laden in de achterwand bevatten de verzameling bankbiljetten. Een zaal voor antieke en buitenlandse munten is in voorbereiding.

Wij kunnen voor het prachtige werk, dat hier is verricht, niet dan bewondering hebben: een grootse conceptie van welhaast volmaakte uitvoering, numismatisch, aesthetisch en technisch bezien. Dit neemt niet weg, dat strikte navolging hier te lande ongeschikt zou zijn. De Zweden willen het publiek onderrichten, imponeren door pracht en praal. De Hollander, meer individualist, wil zelf actief zijn, wil liever een vertrouwelijke dan een grandioze sfeer, wenst voor alles een persoonlijke relatie met het object. Zeker geldt dit voor de liefhebbers en verzamelaars van munten en van penningen, die van elk stuk genieten willen. Dit bleek wel duidelijk uit de levendige discussie, die volgde op mijn voordracht over het Stockholms kabinet. Aangevuurd en voorgelicht door het Zweedse voorbeeld, hoopt het Kabinet tot een eigen Nederlandse oplossing te komen!

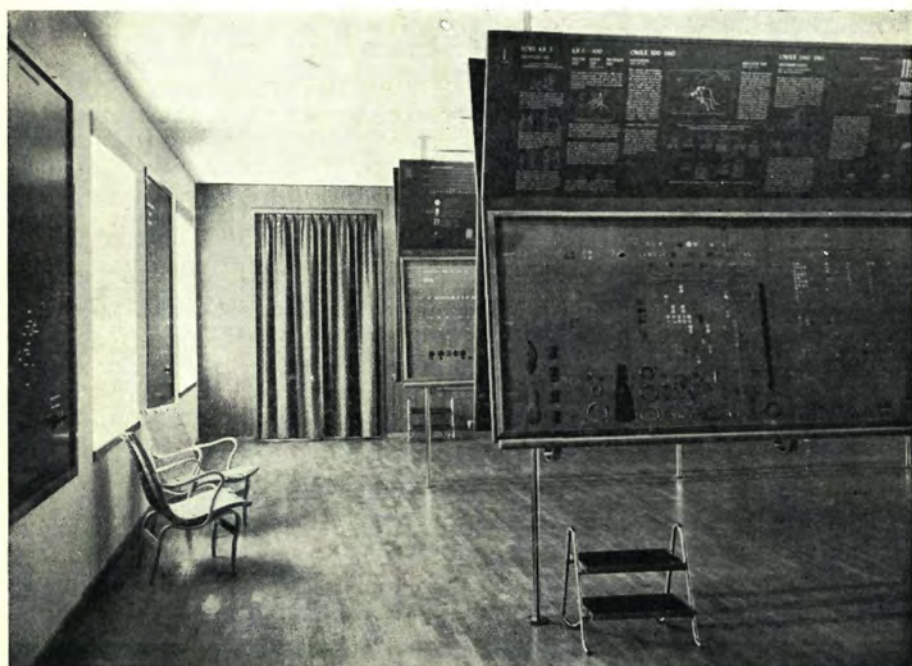
A.N.Z.-J.J.

INGEZONDEN

Ik ben bereid uit mijn collectie Romeinse en Griekse gouden-, zilveren- en bronzen munten te ruilen tegen Trajanus munten. Dr H. M. E. Schürmann, Waalsdorperweg 149, 's-Gravenhage, Tel. 776761.

Stockholm: de penningen

Stockholm: de Zweedse munten

KONINKLIJK PENNING- KABINET

Sinds geruimen tijd heeft het Kon. Penningkabinet — evenals de andere Nederlandse musea — de noodzakelijkheid ingezien om actief naar buiten op te treden. Daar het tevens wetenschappelijk instituut is, is zijn streven niet beperkt tot het lokken van bezoekers maar erop gericht in bredere kring belangstelling te wekken voor de numismatiek. Uiteraard is daarbij het eerste gedacht aan de rijpere jeugd, die gymasiaal, middelbaar of nijverheidsonderwijs geniet en langs dien weg bereikbaar is. Immers uit de gelederen van de jeugd moeten de liefhebbers en de verzamelaars van morgen komen!

Na rijp overleg is het volgende plan tot stand gekomen. Besloten is tot de uitgave van twee mapjes met losse platen, elk twintig afbeeldingen bevattende. De eerste geeft 10 vergrotingen van Griekse en 10 van Romeinse munten, de tweede van Nederlandse en van buitenlandse penningen. De platen zullen ca. 13 × 21 cm zijn, de vergrotingen zelf 10 à 12. De keuze zal uit aesthetisch gezichtspunt geschieden, doch het historisch verband wordt niet vergeten. De vergrotingen worden gemaakt naar speciaal voor dit doel vervaardigde opnamen van uitgelezen stukken van het Kabinet. Aan cliché's en druk wordt grote zorg besteed. De Uitgeversmij. van Dishoeck heeft zich hiermee belast en zal hen voor geringe prijs beschikbaar stellen. Zij zullen op deze wijze waardevol materiaal zijn voor het onderwijs. Maar vooral zullen zij voor iedere munt- of penningliefhebber een kostelijk bezit en voor menige „buitenstaander” een openbaring zijn!

Het tweede deel van het plan is bedoeld om materiaal te verschaffen voor leerlingen in klasse-verband,

voor lezingen en voordrachten in grote of kleine kring, voor kenners, liefhebbers en leken. Voor de antieke numismatiek is een stel van 6 filmstroken (ook afzonderlijk verkrijgbaar) samengesteld — drie over Griekse, drie over Romeinse munten — die een overzicht geven van dit hele gebied en tevens verschillende aspecten belichten. Drie filmstroken worden gewijd aan Nederlandse munten — waarvan één aan de muntvervaardiging in de loop der eeuwen — en drie aan Nederlandse en buitenlandse penningen en de vervaardiging daarvan. Uitvoerige gedrukte tekstboekjes stellen alle gegevens ter beschikking. Deze uitgave geschiedt in samenwerking met het Centraal Projectie Instituut, dat belangeloos werkt en dus goedkoop kan leveren en dat bovendien ruime ervaring en een uitgebreid ledental bezit.

De verwezenlijking van dit veelomvattende plan is mogelijk gemaakt door het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, dat met een groots gebaar het Kabinet een renteloos voorschot heeft gegeven. De Vereniging voor Penningkunst heeft haar medewerking toegezegd voor het mapje penningkunst. Andere onderhandelingen zijn nog gaande. Het succes zal grotendeels afhangen van het enthousiasme en de medewerking van ieder der leden, die door kopen, vertonen, cadeau geven in eigen kring propagandist kan zijn!

A. Z.

Door het Kon. Penningkabinet werd een handschrift aangekocht uit het einde van de 17de eeuw. Hierin geeft de schrijver, dus een voorloper van G. van Loon, een aanvulling en verbetering van de Nederlandse bewerking van Bizot (1690). In het eerste deeltje beschrijft hij de penningen van het midden van de 16de eeuw tot 1648, waar nodig met aardige tekeningetjes verlicht; de voortzetting ontbreekt echter helaas.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

De goed bezochte najaarsvergadering werd op Zaterdag 1 November gehouden te Gouda. De dag begon met een bezoek aan het Museum „Het Catharina Gasthuis” en aan de Sint Jans-kerk, beide onder de voortreffelijke leiding van de enthousiaste conservator G. C. Helbers.

Na de lunch had een Huishoudelijke vergadering plaats in Restaurant „De Beursklok”. Benoemd werden tot gewoon lid het buitengewoon lid Dr. A. Gorter, tot buitengewone leden Ds. W. B. Bergsma te Waterlandkerkje, Dr. P. Berghaus te Münster (Westf.) en J. H. van Wermeskerken te Breda. Wegens het aftreden van Dr. W. F. Bax als lid van de Commissie van redactie, die door de voorzitter in hartelijke bewoordingen bedankt werd, werd Dr. Gorter in de opengevallen plaats benoemd.

De op de vorige ledenvergadering benoemde commissie, bestaande uit de heren B. J. de Jongh, L. S. Beuth, J. Schulman en H. H. Zwager bracht verslag uit over door haar gedachte mogelijkheden tot uitbreiding van het ledental van het Genootschap. Nadat de voorzitter er op gewezen had, dat deze materie vooral gezien dient te worden in het algemeen kader van de stimulering van de belangstelling voor de musea, ontvouwde Dr. Zadoks-Josephus Jitta de bij de staf van het Kon. Penningkabinet ahangige plannen voor algemene propaganda voor de numismatiek, zowel gericht tot het algemeen belangstellend publiek als in het bijzonder tot de rijpere jeugd. Zeer vele leden betuigden hun instemming of gaven hun opbouwende kritiek en algemeen was het oordeel, dat een dergelijke op een ruime kring gerichte en voor de toekomst werkende propaganda ook

door het Genootschap ondersteund dient te worden en uiteindelijk aan zijn bloei ten goede zal komen. Met overgrote meerderheid besloot de vergadering een bedrag van f 2000,— beschikbaar te stellen als renteloos voorschot om de verwezenlijking van deze elders in dit nummer uitvoeriger uiteengezette plannen te helpen mogelijk te maken.

Na afloop van de vergadering werd het Genootschap in het zo juist geheel gerestaureerde Stadhuis ontvangen door het Gemeentebestuur en door Burgemeester James op onderhoudende wijze in het gebouw rondgeleid. Een gezamenlijk diner besloot de geslaagde dag, waarna enkele leden met de heer Helbers het pijpenmuseum „De Moriaen” bezochten.

Een beperkt aantal exemplaren van *Statuten en Huishoudelijke Reglement* van het Genootschap zijn nog voorradig. Aan leden die deze nog niet bezitten wordt gaarne een exemplaar toegezonden na aanvraag bij het secretariaat, L. Voorhout 50, Den Haag.

VERENIGING VOOR
PENNINGKUNST

Door verschillende omstandigheden is het helaas niet mogelijk gebleken de reeds lang aangekondigde 2e penning 1952 voor het einde van het jaar aan de leden te doen toekomen. Gerekend mag worden, dat verzending in het begin van 1953 zal plaats hebben. De penning is gewijd aan de beeldhouwer prof. J. Bronner en ontworpen door diens leerling prof. V. P. S. Esser.

De algemene vergadering zal gehouden worden op Vrijdag 6 Maart 1953, wederom in het Kon. Penningkabinet. Na de huishoudelijke besprekingen zal een voordracht met lichtbeelden gehouden worden over een penningkundig onderwerp. De leden ontvangen tijdig bericht.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam

(Secretariaat: Keizersgracht 448)

44e bijeenkomst op 10 September 1952 — „De Scandinavische Numismatiek” was het onderwerp van de heer E. G. Andersson, die muntsoorten, geschiedenis, verzamelaars, handel enz. besprak. Daarna las de heer J. Schulman zijn in Florence gehouden voordracht over de Italiaanse medailleurs in de Nederlanden voor.

45e bijeenkomst op 15 October 1952 — De Heer Scharp gaf een helder overzicht van het Romeinse muntwezen van Galba tot en met Hadrianus (68—138), waarbij hij vooral de nadruk legde op de geschiedkundige gebeurtenissen en op de betekenis der keerzijden. Spreker illustreerde zijn betoog met munten uit eigen verzameling.

46e bijeenkomst op 12 November 1952 — De heer J. Vinkenburg hield een voortreffelijke voordracht over de muntgeschiedenis van Indië tijdens de V.O.C. Na een historische inleiding sprak hij vooral over de door misverstanden tussen de Heeren Zeventien en de regering te Batavia zo verward geworden koersregelingen. De voordracht werd geïllustreerd met fraaie exemplaren van de besproken munten, practisch gepresenteerd op kaarten met fotocopiëen van afbeeldingen en de nodige explicaties.

47e bijeenkomst op 10 December 1952 — De heer A. M. van de Waal hield in de Nederlandse Bank een voordracht over het Nederlandse papiergeld uit 1914 en 1940, waarvan een vrijwel volledige collectie langs de wanden keurig was uitgestald.

Kring 's-Gravenhage

(Secretariaat: Lange Voorhout 50)

42e bijeenkomst op 17 September 1952 — De avond werd gewijd aan een gemeenschappelijk bezoek aan de tentoonstelling „Keuze uit de verzamelingen van het Kon. Penningkabinet” en „Vier eeuwen Nederlands Zilver”, van welke laatste de penningen een belangrijk onderdeel uitmaakten. Het gezelschap werd rondgeleid door mej. O. N. Roovers van het Penningkabinet en mej. S. M. Groenewegen van het Haags Gemeentemuseum.

43e bijeenkomst op 23 October 1952 — Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta sprak over „Het penningkabinet als museum: ervaringen uit Stockholm”. Een vacantiereis naar Zweden had haar gelegenheid geboden de inrichting van het nieuwe Stockholmse Kabinet te confronteren met hier levende plannen en idealen.

44e bijeenkomst op 26 November 1952 — Mej. O. N. Roovers sprak met lichtbeelden over „De penningen der Noord-Nederlandse munthuizen tijdens de tachtigjarige oorlog”. Zij maakte duidelijk, dat de ontwikkeling sedert het einde van de 16e eeuw hier een zeer eigen karakter heeft: het ontstaan van de geslagen penning van vlak reliëf uit de traditie van de muntvervaardiging.

45e bijeenkomst op 18 December 1952 — A. van der Wiel sprak over „Valse en echte Nederlandse dukaten”. Raadpleging van archivalia en minutieuze bestudering van de stukken zelf heeft hem in staat gesteld criteria op te stellen om de echte Nederlandse dukaten te onderscheiden van de talrijke in Rusland en elders in 18e en 19e eeuw vervaardigde nabootsingen, waarvan tot nu toe slechts het enkele bestaan bekend was.

BOEKBESPREKING

„Wetenschappelijke Speurkunst”, samengesteld door W. H. Schreuder, 1951. In dit verzamelwerk heeft de vroegere muntmeester, dr W. J. van Heteren een hoofdstuk geschreven over *Muntmisdrijven*, waarin hij steunend op de jarenlange ervaring van de Rijksmunt verschillende soorten met bedrieglijk oogmerk in circulatie gebrachte stukken uit de 19e en 20e eeuw bespreekt: geschonden munten (door snoeien of oplossen van de buitenste laag), vervalste munten (door uithollen en vullen met minderwaardig metaal of wijzigen van het waarde-cijfer) en valse munten (geslagen of gegoten nabootsingen al of niet van edel metaal).

Kring Groningen
(Secretariaat: Blijhamsterstraat 12,
Winschoten)

6e bijeenkomst op Woensdag 5 November. — De Voorzitter herdacht het verscheiden van de Nestor van de kring, de heer B. H. de Vries en complimenteerde de heer P. Polter met de hem verleende onderscheiding. De heer J. Schulman hield een boeiende en interessante causerie over de Groningse Numismatiek. Fraai gepresenteerde munten, noodmunten, penningen, alsmede gildepenningen illustreerden het gesprokene. Enige discussies en vele vragen volgden.

7e bijeenkomst op Woensdag 17 December 1952 — Mevrouw Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta hield een leerrijke en boeiende causerie met als onderwerp: „De eerste Eeuwen van de Munt”. Zij liet daarbij afbeeldingen en afgietsels van Griekse en enige originele Romeinse munten zien. Achttien leden hebben genoten van deze „pracht-avond”! Voorzitter van Hasselt constateerde met vreugde dat het eerste verenigingsjaar succesvol is geweest.

Door Barclays Bank, Pretoria wordt een aantrekkelijk uitgegeven en goed geïllustreerd boekje verspreid, *Geld-sake van gister, enige feite oor Suid-Afrika se oudtydse munt en bankwese*. Op beknopte, doch bijzonder verantwoorde wijze wordt verteld over de ontwikkeling van het geldwezen in Zuid-Afrika, van het schelpengeld der inboorlingen tot de munten der Unie. Voor ons van bijzonder interesse zijn de mededelingen over het gebruik van vroeger Nederlands en V.O.C. geld, waarvan ook verscheidene vondsten bekend geworden zijn.

In een smakelijk boekje van de bekende King Penguin serie: *A book of Greek Coins* geeft Ch. Seltman op voortreffelijke wijze in kort bestek een overzicht van het Griekse muntwezen. Niet minder dan 117 stukken zijn — voor- en keerzijde — duidelijk afgebeeld, merendeels op ware grootte, soms in zeer geslaagde vergroting.

L. Goldscheider. Unknown Renaissance portraits, London (1952). In sterke vergrotingen wordt hier de aandacht gevestigd op portretten, voorkomend op Renaissance-penningen. Over het algemeen zijn fraaie exemplaren als voorbeeld gekozen; door de rigoureuze afsnijdingen gaat echter het karakter van de penning dikwijls verloren. Verschillende malen tracht men ook door een opzettelijke draaiing van de kop een trotse of vermoeide indruk van de geportretteerde te suggereren. Hoewel deze soms te veel op effect berekende vergrotingen het gevaar in zich bergen om de beschouwer te laten blijven bij de photographische reproductie en niet te brengen tot bekijken van het kunstwerk zelf, zijn zij toch waardevol, doordat zij duidelijk laten zien hoezeer de penningkunst kan wedijveren met de andere takken van beeldende kunst.

De fraaie verzamelingen munten en penningen in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede, voor een groot deel te danken aan de goede zorgen van de heer A. Wevers Jr., werd kort geleden op nieuwe wijze opgesteld. Door een meer systematische groepering en door scherper selectie van minder goede en belangrijke stukken kon een overzichtelijk en instructief overzicht gegeven worden van de Nederlandse penningkunst, van het Nederlandse muntwezen, in het bijzonder van Overijsel, en van de op de Reformatie betrekking hebbende penningen, waarvan het museum een bijzondere collectie bezit. De verzameling neemt thans weer een waardige plaats in dit zo verzorgde en interessante museum in.

Het Gemeentebestuur van Mijdrecht heeft de gelukkige gedachte gehad een onlangs daar aan de dag gekomen vondst van 9 fraaie Engelse goudstukken uit de 17e eeuw blijvend voor de gemeente te behouden: de stukken worden in het Gemeentehuis op passende wijze tentoongesteld.

De keurcollectie uit de verzameling van het Kon. Penningkabinet, die thans in het Gemeentemuseum te Den Haag is te zien, zal daar nog enige maanden tentoongesteld blijven. Zij blijkt grote belangstelling te trekken.

Gedurende de maand October werd te Amsterdam in de Academie voor Bouwkunst een tentoonstelling gehouden om aan de leerlingen inzicht te geven in de 17de eeuwse cultuur. Het Kon. Penningkabinet stelde hiervoor een aantal penningen beschikbaar betreffende de geschiedenis, het familieleven en de gilden.

Naar de minister van financiën in de M. v. A. op het voorlopig verslag der Tweede Kamer over de begroting van het Staatsmuntbedrijf mededeelt, bestaan er voornemens om binnen afzienbare tijd een begin te maken met de vervanging van de muntbiljetten van f 1,— en f 2,50 door zilveren specie. Om verschillende redenen wordt het evenwel wenselijk geacht het formaat en het gewicht van de huidige zilveren guldens en rijksdaalders te herzien. Aangezien hiertoe wijziging van de muntwet 1948 noodzakelijk is, wordt het juist geacht om bij de opstelling van de muntbegroting 1953 voorshands uitsluitend rekening te houden met aanmaak van 50 miljoen centen in stede van reeds nu vooruit te lopen op bovenbedoelde wetswijziging.

Ingevolge een wijziging van de Curaçaose Muntregeling zullen de munten der Nederlandse Antillen voortaan in plaats van met het opschrift „Munt van Curaçao” geslagen worden met het opschrift „Nederlandse Antillen”.

De overige kenmerken dezer munten blijven dezelfde. 's Rijks Munt kreeg opdracht tot aanmaak van 1 miljoen zilveren guldens en 1 miljoen bronzen centen met het nieuwe opschrift over te gaan.

Op de tentoonstelling Utrechts Zilver in het Centraal Museum te Utrecht waren vier penningen uit de collectie van het Kon. Penningkabinet.

Het Fries Museum is thans grotendeels verbouwd en gereorganiseerd. De numismatische collectie is niet meer apart opgesteld, maar organisch in het geheel opgenomen. Uitstekend komen zo de Romeinse en vroeg-Middeleeuwse munten in de archaeologische afdeling, de penningen bij het gelijktijdig zilver en de gildepenningen in de gildenzaal tot hun recht.

In Engeland heeft het advies-comité van het Kon. Munt de ontwerpen uitgekozen voor de nieuwe munten van koningin Elisabeth II. Voor het ongekroonde portret van de vorstin werd het ontwerp van Mary Gillick het geschikt bevonden, voor het gekroonde — bestemd voor de koloniale gebieden — dat van Cecil Thomas. Voor de vele nieuwe keerzijden werden ontwerpen van verschillende kunstenaars goedgekeurd. Een deel der munten zal eerst na de kroning verschijnen.

Op 25 October j.l. heeft het bureau van de F.I.D.E.M. te Parijs vergaderd.

Hoewel het bestuurslid prof. Romagnoli, directeur van de „Scuola dell'Arte della Medaglia" in Rome niet aanwezig kon zijn, werd een schrijven van hem voorgelezen, waarin mededeling werd gedaan, dat Italië gaarne de organisatie aanvaardt van een internationaal congres annex een internationale penning-tentoonstelling in September 1953 te Rome. Daarvan zal de penningkunst van de laatste 25 jaar het onderwerp zijn.

Binnenkort zal met de voorbereiden-de organisatie worden begonnen.

In opdracht van de regering der Libanese Republiek zullen aan 's Rijks Munt geslagen worden 7,2 miljoen munten van 25 piaster in aluminium-brons en 7,2 miljoen munten van 50 piaster in zilver (gehalte 60%).

Voor het in Juli a.s. te Parijs te houden internationaal numismatisch congres blijkt allerwegen grote belangstelling te bestaan. Reeds thans hebben zich ongeveer 300 deelnemers uit velerlei landen opgegeven: zeker zijn er nog meer te verwachten.

Verrassende „muntvondsten"

Toen in 1900 te Rome een oude buurt werd afgebroken, werd in een klein, onaanzienlijk huisje in de Via Alessandrina een schat van sieraden en Romeinse gouden munten gevonden. Het huis bleek bewoond te zijn geweest door een bekende antiquaire, Martinetti geheten, die een zeer schamel bestaan had gesleten en voor arm was gehouden. De munten, alle uit de Republiek, bevinden zich thans in de stedelijke verzameling van Rome.

Naar verluidt, erfde een neef van Martinetti een groot aantal gipsafgietsels van bekende beelden, die hij na enige jaren van de hand wenste te doen. Dat van de beroemde Discuswerper bleek echter onverkoopbaar; niemand wou het zelfs cadeau hebben. In armoede sloeg de bezitter de sta-in-de-weg in stukken. Tot zijn verbazing kwamen uit de arm ruim 20 goudstukken uit de Romeinse Keizertijd te voorschijn! IJlings kocht hij de andere beelden terug; maar tevergeefs. Blijkbaar was alleen de Discuswerper tot brandkast uitverkoren.

Uit oude veilingcatalogi

Eind 1850 werd in Amsterdam de numismatische collectie geveild van J. J. A. Gogel, minister van Financiën onder koning Lodewijk Napoleon. Opvallend was vooral de serie van 5 zilveren proefslagen van geprojecteerde maar tenslotte niet uitgegeven munten van het Bataafs Gemenebest. Zij brachten f 530,— op. Via de collecties Keer en Stephanik zijn zij in het Kon. Penningkabinet terecht gekomen. Ook was er een fraaie reeks van grotendeels zeldzame proefslagen van munten onder koning Lodewijk Napoleon uitgegeven; de prijzen varieerden van f 182,— tot f 6,—.

In Maart 1809 werd te Amsterdam de verzameling munten en penningen van de medailleur en muntmeester J. G. Holtzhey geveild; deze collectie was zeer gevarieerd.

Zij bevatte antieke munten — alsmede loden afgietsels daarvan — tezamen 1669 stuks en vanzelfsprekend een groot aantal penningen, niet minder dan 4701 exemplaren. Merkwaardig is ook de grote collectie (2100) cartonnen, vergulde, verzilverde en witte afdruksels van medailles.

Een der meest enthousiaste kopers was de medailleur Lageman, bij wie ook de catalogus te koop was. Zo kocht hij de penning met het turfschip van Breda voor f 4,—, die van Looff met de verovering van Breda door Frederik Hendrik in 1637, voor een bedrag van f 8,—.

Stadhuis Gouda

Het Bestuur van de Oudheidkundige Kring „Die Goude” maakt het Genootschap er op attent, dat de Kring een boekwerk heeft samengesteld over het gerestaureerde Stadhuis te Gouda. Van dit rijk geïllustreerde, 60 blz. tellende boekwerk zijn nog enige exemplaren voorradig, die aan leden van het Genootschap voor f 5,— (in plaats van f 6,25) beschikbaar worden gesteld. Toezending geschiedt goed verpakt, franco per post, na ontvangst van dit bedrag op postgiro no. 397093 ten name van Penningmeester Die Goude te Gouda.

Sikkels en sikkelpenningen

De Joodse sikkels, uit de Bijbel welbekend, heeft steeds op de verbeelding gewerkt en belangstelling getrokken. Het geringe aantal antieke stukken kon niet aan de vraag voldoen. Het aanhoudend interesse heeft dan ook het aanzien gegeven aan een reeks van navolgingen, groter en platter dan het origineel en in details der voorstelling afwijkend, die niet als falsificaties, maar als penningen te beschouwen zijn.

De oudste hiervan zijn gemaakt in het Boheemse Joachimsthal, waar in de 16e eeuw tal van bijbelse penningen zijn vervaardigd. De eerste was waarschijnlijk het werk van de stempelsnijder Nickel Milicz omstreeks 1550. Praag, Goerlitz in Silezië (waar zij aan de pelgrims als souvenir werden verkocht), Hamburg en Holstein volgden, zodat tal van laatste 16e en 17e eeuwse exemplaren voorkomen, veelal ook gegoten. In de 19e eeuw zijn deze zelfs weer op hun beurt in Amerika nagebootst.

Uitdrukkingen aan de numismatiek ontleend.

Hij zou een oordje in vieren (een duit in tweeën) willen bijten = hij is zeer gierig.

Die voor het oordje geboren is, zal tot den stuiver niet geraken = wie arm geboren is, blijft arm.

Ieder oordje brengt zijn gierigheid = hoe rijker, hoe gieriger.

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDON W. 1

Uitgever van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin"

Maandelijks tijdschrift met prijslijst

Prijs: 7 sh. 6 d per jaar - Proefnummer gratis

"Catalogue of Roman Coins", "Standard Catalogue of English Coins", "Notes on English Coins, 1066-1648", "Catal. of Copper Coins and Tokens of the British Isles"

Alle met afbeeldingen, gebroch. 5 sh., gebonden 10 sh. per boek

"English Silver Coinage 1649-1949" met aff., gebroch. 10 sh., gebonden 15 sh.

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10 sh. = f 5.50 per jaar

5, 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals - All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES — MEDAILLES

MUNTEN — PENNINGEN

COINS — MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 77893

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate
PARIS 9e
54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles
Achat de Collections et de Trouvailles
Librairie Numismatique

JEAN VINCHON & CIE

NUMISMATIQUE GENERALE

PARIS 2e

77 RUE DE RICHELIEU 77 — TEL. RIC. 1611

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

3e JAARGANG

No 2

APRIL 1953

DE WAARDE VAN MUNT- VONDSTEN VOOR DE VROEGE GESCHIEDENIS VAN ONZE LANDEN

De geschiedkundige waarde van een munt, van de afbeeldingen daarop, van de rand- en opschriften en van de gehele stijl is genoegzaam bekend. Minder aandacht is in het algemeen besteed aan de historische betekenis van de muntvondsten als geheel, hoewel toch dadelijk bij enige nadere beschouwing deze in het oog moet vallen.

Immers het spreekt vanzelf, dat deze munten niet zonder reden zijn verborgen. Wanneer men uit een betrekkelijk korte tijdperiode een bovennormaal aantal van dergelijke schatten kent, komt men vanzelf tot de gevolgtrekking, dat in die tijd de mensen beangst zijn geweest voor hun bezit, daarom dit hebben begraven en — wat hier het tragische moment is — zelf niet aan het gevaar, dat zij vreesden, zijn ontkomen. Waren zij in leven gebleven dan zouden de schatten zeker door hun bezitters weer zijn opgehaald; nu bleven zij verborgen, totdat eeuwen en eeuwen later toevallig een schop stootte op een stuk vaatwerk met munten. Muntvondsten uit historische tijd zijn een illustratie van de hierboven-geschetste gang van zaken; zelfs indien men geen geschreven bronnen bezat over b.v. de tachtigjarige oorlog, zou men uit de talrijke *dépôt's* uit die tijd, vooral uit de periode, dat de Spaanse legers hier optraden, kunnen concluderen, dat het een tijd-

vak van grote onveiligheid is geweest.

Nu is een dergelijke conclusie voor een tijd, die uit de schriftelijke bronnen zeer goed bekend is wel aardig, maar feitelijk overbodig voor het juist begrip van die tijd. Volkomen anders staan de zaken, als men te maken heeft met een tijdperk, waarin zelfs de allerbelangrijkste gebeurtenissen in het geheel niet, of ternauwernood bekend zijn, d.w.z. in onze landen b.v. de tijd van het jaar

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta
Dr D. A. Wittop Koning
Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 2.— per jaar

ADVERTENTIES

$\frac{1}{4}$ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

0—1000 en zelfs nog wel wat later. Een uitzondering zou men kunnen maken voor de jaren van de opstand van Civilis in 69—70, omdat het toeval heeft gewild, dat wij verreweg het grootste deel van het verhaal over de gebeurtenissen — niet de afloop! — kennen uit Tacitus, jaren trouwens, waaruit men onmiddellijk ook weer muntvondsten kent, men denke slechts aan de beroemde vondst te Utrecht-Domplein, waar, naar het zich laat aanzien, de krijgskas van een aldaar gelegerd Romeins onderdeel was begraven.

De historische waarde van een muntvondst stijgt met het aantal soortgelijke vondsten in een zelfde gebied. Immers de mogelijkheid van een toevallig dépôt uit overwegingen, die alleen de bezitter aangingen en niet de groep, of zelfs de gehele bevolking, waartoe hij behoorde, wordt kleiner, naar gelang het aantal gelijksoortige vondsten stijgt. Ook ligt het voor de hand te veronderstellen, dat schatten, die niet uit angst voor naderend onheil zijn gedeponneerd, maar als offer werden bedoeld voor een of andere godheid zich vrij gelijkmatig over een langere tijd uitbreiden; een top in de statistiek van muntvondsten moet een andere reden hebben: oorlogsgevaar, hetzij van binnengedrongen vreemden, hetzij van revolterende eigen bevolking. Natuurlijk geven niet alleen muntvondsten aanwijzingen over onrust, de sporen van vernietiging en van brand spreken, als de schriftelijke bronnen zwijgen, vaak een nog duidelijker en absoluut overtuigende taal. Men zou kunnen zeggen, dat men in de muntvondsten de angst voor het komende gevaar weerspiegeld ziet; in de puin en brandlagen ziet men, dat de vrees volkomen gerechtvaardigd is geweest.

Wanneer wij ons verder bepalen tot de Romeinse tijd in onze lage landen in de IIIde eeuw — een tijd, waarover slechts in enkele regels bij de

klassieke auteurs wordt gesproken — dan blijkt inderdaad, dat wij uit dergelijke vondsten een conclusie kunnen trekken, waartoe men zonder die gegevens in het algemeen niet zou kunnen komen.

Een muntvondst is betrekkelijk nauwkeurig gedateerd door de jongste in de schat aanwezige munt, het spreekt weer vanzelf, dat hoe groter het aantal aanwezige munten is, des te groter ook de kans wordt, dat het verbergen van de munten heeft plaatsgevonden in de tijd kort na het in koers raken van deze jongste munt. Wanneer men b.v. in de muntschat van St. Oedenrode op ca. 150 munten één enkele Gallienusmunt aantreft, mag men aannemen, dat in een veel kleiner deposito van b.v. ca. 20 munten deze Gallienus niet vertegenwoordigd hoeft te zijn, ook al zijn beide muntvondsten in precies dezelfde tijd in de grond geraakt. Hieruit blijkt ook meteen, dat het dateren van een brandlaag door een enkele daarin gevonden munt vaak moeilijkheden oplevert, schommelingen van 1—15 jaar zijn in de literatuur dan ook geen zeldzaamheid.

Wat nu de algemene toestand in laat Romeinse tijd betreft, het blijkt dat, op het eind van de IIde en het begin van de IIIde eeuw in het gebied ten Noorden van de Rijn aan de Noordzee, dat wil dus zeggen het woongebied van Friezen en aangrenzende volken, een betrekkelijk groot aantal schatten is gedeponneerd, waarbij men goed in het oog moet houden, dat men hier buiten het Romeinse Rijksg gebied is, waar munten zeker veel zeldzamer zijn geweest dan binnen de grenzen. Omstreeks het midden van de IIIde eeuw verandert deze situatie, dan treft men bijna geen muntschat meer in het aldus omschreven gebied aan, maar des te groter wordt nu het aantal dépôt's in het gebied ten Z. van de Rijn, vooral in de gebieden aan zee, zoals in Vlaanderen. Wanneer men nu

kaarten maakt, waarop men alle schatten met een laatste munt van Gallienus en Postumus noteert (die beiden hebben geregeerd tot 268) dan blijkt, dat het niet-Romeinse gedeelte van het kustgebied aan de Noordzee vrij blijft, maar op het Romeinse gebied illustreert een uniek aantal schatten, hoe dat land in deze tijd werd geteisterd. Men krijgt ontegenzeggelijk bij de bestudering van deze kaarten de overtuiging, dat de „Friese” landen in deze tijd niet meer zijn aangevallen, maar dat juist uit dit Friese land de aanvallers zijn gekomen, die het Vlaamse land zo grondig hebben afgestroopt. Uitgerekend in deze zelfde tijd noemen de schriftelijke bronnen voor het eerst de naam „Franken”, blijkbaar een collectivum voor alle volkeren en stammen, die aan de Beneden Rijn en aan de Noordzee woonden. Deze „Franken” blijken geweldige zeeschuimers te zijn, voorlopers van de latere Vikingen — zij dringen door tot in Spanje, zelfs tot in Afrika, ook in Britannië worden zij genoemd. Deze vroege Frankische plundertochten aan de zeekust, waar verschillende auteurs gewag van maken, worden door de muntvondsten zodoende gelocaliseerd in het kunstgebied van Vlaanderen en verder van geheel Gallië. Hier heeft men dus een duidelijk voorbeeld, dat de verspreiding van muntvondsten een gegeven levert voor de geschiedenis. Op een of andere wijze moeten „Friese” stammen zijn bedoeld als in deze vroege tijden sprake is van Franken.

W. J. DE BOONE

De merkwaardige muntvondst van Hapert (N. Br.), die bijna 2600 laat-Romeinse, kleine bronzen muntjes bevat, is thans aangekocht door het Kon. Penningkabinet. Deze schat moet in de laatste jaren van de 4e eeuw zijn verborgen.

A CVNCTIS HOSTIBVS NOS REDDE SECVROS

Watersnood 1570

Zeeuwse rekenpenning

Door hun vele punten van overeenkomst zijn de rekenpenningen bij de munten en penningen ingedeeld, hoewel men hun een plaats in een wiskundig museum niet zou kunnen ontzeggen, althans wat hun gebruik betreft. Daarop zal ik dus hier niet ingaan; ik volsta met te zeggen, dat zij dienden (men denke aan de kralen van een Chinees telraam) voor het uitvoeren van de vier hoofdbewerkingen bij het rekenen. Van omstreeks 1300 tot 1600 werden zij, afhankelijk van de landstreek, voor het berekenen van geldbedragen gebruikt.

Men zou ze kunnen onderscheiden in rekenpenningen voor eigen en voor algemeen gebruik. Dit laatste moet men niet letterlijk opvatten; wanneer bijv. de regerende vorst rekenpenningen liet slaan voor zijn instellingen en beambten, dan valt dit onder eigen gebruik, alle officiële penningen behoren dus tot de eerste groep. De tweede groep bestaat uit de penningen bestemd voor de burgers, die ze naar behoefte kochten. Groten-deels werden deze in Neurenberg ge-

slagen en in de handel per gewicht verkocht; de officiële werden in de munthuizen geslagen. In de Noordelijke Nederlanden werden zij hoofdzakelijk tot de vrede van Munster geslagen, daarna veel minder, hoewel de bloeitijd reeds na het Twaalfjarig Bestand voorbij was. De bestemming werd er zelden meer op aangegeven; in zilver werden zij als geschenk aan de bekleders van bepaalde ambten gegeven. Intussen was geleidelijk het uiterlijk veranderd; steeds meer vertoonden zij afbeeldingen van, of symbolische voorstellingen, betrekking hebbende op belangrijke gebeurtenissen. Het beeld, dat jaren geleden door een bekend numismaat gebruikt werd, „de krant uit dien tijd”, is m.i. goed gekozen, want telkens doen zij er aan denken.

Werden deze voorstellingen ten tijde van Karel V nog weinig gebruikt, later overheersten zij, zodat de rekenpenningen geleidelijk over gingen in kleine penningen, die zich door een vaste afmeting, ca. 30 mm, van de overige onderscheidden. Neemt men in aanmerking, dat elke zijde een omschrift draagt, waardoor de middellijn van het veld ca. 20 mm bedraagt, dan is het onbegrijpelijk, hoe het mogelijk is, zoveel in dat veld af te beelden en dat de voorstelling dan nog zo duidelijk is. Om zich een denkbeeld te vormen van de uitgebreidheid van de voorstelling, kan men niet beter doen dan in omgekeerde volgorde te werk te gaan: de beschrijving van zo'n voorstelling te lezen en te bedenken, dat deze in zo'n klein veld moet worden aangebracht. Ik wil U daarvan een voorbeeld geven:

„Onder Gods zegen rijdt Philips II, gesierd met kroon en scepter, met twee palmtakken, te paard aan het hoofd van een ridderschaar op een sterke vesting aan.”

Bij een reproductie op ware grootte gaat helaas veel verloren, ook al, omdat slechts weinig van de vele stem-

pels een geheel gave penning geven. Van de 6 ex., die het Kon. Penningkabinet in zijn omvangrijke verzameling bezit van de afgebeelde penning, was dan ook geen enkel volkomen gaaf exemplaar; om de onderdelen toch goed te laten zien, is de afbeelding $1\frac{1}{2}$ maal zo groot als het origineel.

A cunctis hostibus nos redde securos: bewaar ons voor al onze vijanden! Wie die vijanden zijn, doet de penning duidelijk zien: Een trotse stad staat eenzaam in een uitgestrekte watervlakte; kinderkopjes, men zou ze „blaasbalgjes” kunnen noemen, in dit geval uit een wolk te voorschijn komend, personifiëren de storm, die van alle kanten is losgebarsten. Het is de eerste penning, die op een watersnood geslagen is en wel op die van 1570, die Zeeland teisterde. Blijkens het wapen van Zeeland op de voorzijde van de penning heeft Zeeland hem laten slaan; een handje op de afgebeelde keerzijde, het „omgewende” (d.w.z. gedraaid om een verticale as; „omgekeerd” om horizontale as) muntteken van Antwerpen, wijst aan, waar hij gemaakt is. Welke stad stelt het voor? Ook daarop geeft de penning antwoord zonder woorden. Op een andere penning geeft de ene zijde een afbeelding van het eiland Walcheren; de andere zijde geeft het beeld van een walvis en de naam Walachria. Als men de afbeelding aandachtig bekijkt, zal men links van de gebouwen een naar links zwemmende walvis, de bekende fontein opspuitende, zien. Helaas is dit nu net de zwakke plek van deze penning. Een aardige bijzonderheid is, dat de tekenaar van Van Loon (I, p. 135) over een slechter ex. beschikte en de walvis niet herkende; hij fantaseerde er een toren uit! Klaarblijkelijk is het Middelburg, dat zijn torens uit de golven verheft.

DR H. A. FONTEIJN KUIJPERS

DE DRAAGPENNING VOOR VERDIENSTEN JEGENS OPENBARE VERZAMELINGEN

Toen in het pas gestichte Koninkrijk der Nederlanden een Militaire en een Civiele Orde ingesteld waren, was het mogelijk van 's Koningswege vererende onderscheidingsteken uit te reiken voor verdiensten in de strijd en „aan hen, die door beproefde vaderlandsliefde, bijzonderen ijver en trouw in het volbrengen hunner burgerplichten of buitengewone bekwaamheid in wetenschappen en kunsten, zich ene billijke aanspraak op de algemene achting, en Onze erkenntenis verworven hebben.” De aangehaalde woorden vindt men in de aanhef van de Wet op de Orde van de Nederlandse Leeuw van 29 September 1815 no. 49 (Staatsblad no. 47).

Maar al spoedig bleek het, dat vooral op cultureel gebied vele personen gevonden werden, die de Koning gaarne een blijk van erkenntenis geven wilde, al voldeden deze niet aan de hoge eisen, gesteld in de Wet op de Orde van de Nederlandse Leeuw. Derhalve werd bij K.B. van 26 Juni 1817 N. La 1, 3 een medaille ingesteld „om als een blijk van erkentelijkheid en goedkeuring uitgereikt te worden aan diegenen, die Ons enig boek- of kunstwerk, dat de vrucht is van hunnen arbeid, doen toekomen”. In 1822 kregen we bovendien een medaille ter beloning van menslievende en edelmoedige daden en deze beide erepenningen zijn lange tijd op dezelfde stempels geslagen, met aan de voorzijde het borstbeeld des Konings, aan de keerzijde een krans, waarbinnen een toepasselijk opschrift gegraveerd werd. Het waren de gebruikelijke prijspenningen van de Koning, niet bestemd om gedragen te worden; zij werden uitgereikt in goud of zilver, met een innerlijke waarde van 100, 50 en 25 ducaten wat betreft de gouden exemplaren; met een

waarde van 24, 9 en 5 gulden voor de zilveren. (K.B. van 20 Juni 1830 no. 37).

Bij K.B. van 7 Mei 1837 no. 79 kwam hier nog een vierde soort gouden medaille bij ter waarde van 10 ducaten, de zilveren werden nu gewaardeerd op 16,6 en 3½ gulden. De stempels van de grootste gouden en zilveren medailles (100 ducaten en 16 gulden waard) waren onderling gelijk; die van 50 en 25 ducaten even groot als die van 6 gulden; de kleinste van 10 ducaten was gelijk aan die van 3½ gulden. De erepenningen van 50 en 25 ducaten hadden dus dezelfde afmeting, de dikste gaf de meerdere of mindere waarde aan. Het K.B. van 22 Juli 1838 no. 87 bracht een nieuwe wijziging; voortaan zou men uitgeven:

gouden medailles van de eerste grootte à 100 ducaten;
gouden medailles van de tweede grootte à 50 ducaten;
gouden medailles van de derde grootte à 10 ducaten;
zilveren medailles van de eerste grootte à 16 gulden;
zilveren medailles van de tweede grootte à 6 gulden;
zilveren medailles van de derde grootte à 3½ gulden;
alleen de grootte bij de toekenning te vermelden, niet langer de innerlijke waarde.

Koning Willem II volgde zijn Vader in 1840 op, een wijziging van de bepalingen omtrent de erepenning volgde reeds bij K.B. van 24 Januari 1841 no. 22. De medailles zouden voortaan van dezelfde grootte zijn, de voorzijde voorzien van het borstbeeld van Willem II volgens daartoe te vervaardigen stempels; de keerzijde van een toepasselijk opschrift „in de Latijnse of Nederduitse talen”. Ook deze stukken waren koninklijke prijspenningen, de afmeting wordt in het K.B. niet opgegeven, bedroeg vermoedelijk 34 mm.

Voor edelmoedige daden stelde Z.M.

ook bronzen medailles in (1884). Koning Willem III, die in 1849 aan de regering kwam, heeft de penningen eveneens verleend, nu met Zijn borstbeeld versierd.

Bij K.B. van 5 Mei 1877 no. 32 gaf hij uitbreiding aan de bestemming van de erepenning: „Hebben goedgevonden en verstaan, met uitbreiding van het in die besluiten (n.l. van 1837, '38 en '41) voorkomende, te bepalen, dat ene dergelijke medaille als een blijk van erkentelijkheid en goedkering zal kunnen worden toegekend aan diegenen, die door het aanbieden van belangrijke geschenken of op enige andere wijze zich verdienstelijk hebben gemaakt ten opzichte van de verschillende wetenschappelijke en kunstverzamelingen des Rijks.” Nu was de penning een specifieke onderscheiding geworden, immers op de keerzijde luidde het omschrift: VOOR VERDIENSTEN TEN OPZIGTE VAN 'S RIJKS VERZAMELINGEN VAN WETENSCHAP EN KUNST; te verlenen in goud, zilver of brons; 53 mm in doorsnede.

Koning Willem III overleed in 1890. Zijn dochter Wilhelmina volgde hem als de eerste Nederlandse Koningin op en schonk ons reeds in 1891 nieuwe erepenningen met Haar jeugdig borstbeeld. Bij Haar inhuldiging in 1898 vervallen deze „legmedailles” en worden vervangen door draagpenningen. Weer gaat de medaille voor Wetenschap en Kunst samen met die voor Menslievend Hulpbetoon: de voorzijde van beide is van dezelfde stempel, de omschriften op de keerzijde zijn verschillend, dat van de eerste luidt: VOOR VERDIENSTEN JEGENS 'S RIJKS MUSEA. Zij zijn ingesteld bij K.B. van 24 Mei 1897 no. 87, gewijzigd bij K.B. van 22 Juni 1898 no. 43, hangen aan een oranje geel lint met smalle rode middenbaan, worden verleend in goud, zilver en brons, 34 mm in doorsnede zonder de kroon, die de medaille dekt. Mutatis mutandis zijn het vrij getrouwe nabootsingen van de Sint Helena me-

daille van 1857. Nu kon men met recht van de „museum-medaille” spreken. Zij die vroeger reeds met een legmedaille vereerd waren geworden, kregen het recht deze te verwisselen tegen de draagpenning.

Tot dusverre werd de naam van de begiftigde op de erepenning gegraveerd, bij het volgende model, aangenomen bij K.B. van 4 December 1918 no. 39, wordt de keerzijde met naam en woonplaats van de gedecoreerde plus het jaar van toekenning op een afzonderlijke stempel geslagen, terwijl het omschrift luidt: VOOR VERDIENSTEN JEGENS OPENBARE VERZAMELINGEN. De voorzijde vertoont het borstbeeld van de Koningin, ook op een nieuwe stempel geslagen; doorsnede van de penning 36 mm. Lint als bij de vorige.

Bij K.B. van 28 October 1919 no. 31 zijn wijzigingen en aanvullingen op dat van 1897 aangebracht. Het cultureel gebied, dat de erepenning bestreek, werd weer uitgebreid tot verzamelingen, niet alleen van het Rijk, maar ook aan Gemeenten toebehorend.

Koningin Wilhelmina draagt op 4 September 1948 de regering over aan Haar dochter, Prinses Juliana der Nederlanden en deze vervangt als Koningin bij besluit van 26 Juli 1952 no. 113 de draagpenning door een op andere stempels geslagen en bestemt die ter beloning „van hen, die zich verdienstelijk hebben gemaakt ten opzichte van wetenschappelijke en kunstverzamelingen, die voor het publiek toegankelijk zijn, met uitzondering van die, welke toebehoren aan natuurlijke personen”. Weer uitbreiding van het terrein van verdiensten op cultureel gebied, waarvoor de erepenning verleend kan worden.

De penning zelf is rond, vertoont aan de voorzijde de beeltenis van H.M. Koningin Juliana met omschrift; aan

Wordt vervolgd pagina 19

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secretariaat: Keizersgracht 448)

48e bijeenkomst op 14 Januari 1953 — De voorzitter van de Kring, Dr. Bemolt van Loghum Slaterus hield een voordracht over het leven en de werken van Koning Willem I. Spreker schetste op boeiende wijze de moeilijkheden waarmee deze vorst te kampen had, alsmede de fouten die hierbij werden gemaakt en die uiteindelijk tot zijn abdicatie leidden. Een mooie collectie penningen uit zijn verzameling diende als illustratiemateriaal.

49e bijeenkomst op 11 Februari 1953 — De Heer Lod. Beuth hield een lezing, die hij getiteld had: Numophile gastronomie en waarbij hij ons op humoristische wijze zijn collectie munten voorschotelde.

50e bijeenkomst op 4 Maart 1953 — Met grote luister werd dit jubileum gevierd, onder zeer grote belangstelling en in opgewekte stemming. Mevrouw Bemolt van Loghum Slaterus vergastte ons op een geestige „Visie van de Vrouw”. Verschillende sprekers zetten het standpunt uiteen van verzamelaars uit 5 eeuwen, die 20.000 dukaten voor het aanleggen van een verzameling konden besteden. Een numismatisch gedicht van de heer H. Zwager, door hemzelf voorgedragen, waarin opengelaten woorden door de aanwezigen moesten worden ingevuld, bracht ná moeilijkheden een groot aantal prijzen.

Ten slotte een gezellig samenzijn, waarbij de goede gaven, van verschillende zijden ontvangen, werden geserveerd.

Kring 's-Gravenhage
(Secretariaat: Lange Voorhout 50)

46e bijeenkomst op 28 Januari 1953 — De heer Lod. S. Beuth sprak over „Numismatiek en Philatelie”. Hij zette op onderhoudende wijze een groot aantal punten van verschil en vooral overeenkomst tussen postzegels en munten uiteen; de voordracht werd geïllustreerd met een aantal fraai verzorgde, instructieve tableaux waarop bijeenbehorende zegels en munten getoond werden.

47e bijeenkomst op 26 Februari 1953 — Dr. H. Enno van Gelder sprak over „De ontwikkeling van de stuiver van de 14e tot de 20e eeuw”. De naam stuiver werd in de 15e eeuw gegeven aan het sedert 1365 in de Nederlanden bestaande stuk van 2 groot, toen tegelijk rekeneenheid en voornaamste zilverstuk. Rekeneenheid bleef de stuiver tot het einde van de Republiek, zijn plaats als voornaamste muntstuk verloor hij reeds in de 16e eeuw aan grotere munten, zodat de concrete stuiver nog slechts de belangrijkste pasmunt was.

Vervolg pagina 18

de keerzijde het omschrift: VOOR VERDIENSTEN JEGENS OPENBARE VERZAMELINGEN, waarbinnen het rijkswapen en AAN, gevolgd door voorletters, naam en woonplaats van de begiftigde, alsmede het jaar van toekenning. Diameter 36 mm. Lint: oranje met twee verticale rode biezen in het midden.

In welk metaal de penning uitgereikt kan worden, blijkt niet uit het K.B. Alléén wordt aangegeven, dat als het lint zonder de medaille gedragen wordt, de gouden penning door een liggende gouden tak, ± 1 cm lang, de zilveren door een zilveren tak op het lint te bevestigen, aangeduid wordt.

W. v. H. KRUIS

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

De voorjaarvergadering zal worden gehouden te Hoorn. Het programma vermeldt o.a. een bezoek aan het Westfries Museum en een ontvangst ten Stadhuize. De leden ontvangen tijdig een convocatie.

VERENIGING VOOR
PENNINGKUNST

De Algemene ledenvergadering, op Vrijdag 6 Maart 1953 in het Kon. Penningkabinet gehouden, werd bijgewoond door 19 leden. De jaarverslagen van de secretaresse-penningmeesteresse werden goedgekeurd conform het advies van de kascommissie. Drie leden van het Bestuur, aan de beurt voor aftreden, werden herbenoemd: Mr. D. Giltay, Dr. H. Enno van Gelder en de heer Jan Wils. De heer G. H. 'sGravesande, die zich niet meer voor herbenoeming beschikbaar stelde werd door de voorzitter in hartelijke woorden voor al het gedane bedankt.

Het Bestuur legt een begroting voor 1953 over, waaruit blijkt, dat de inkomsten juist voldoende zijn voor het uitgeven van één gegoten penning — waarvoor reeds een opdracht is verstrekt aan de beeldhouwer M. Pauw, die een portretpenning van Dr. Henriette Roland Holst-van der Schalk heeft ontworpen — doch niet voor het vervaardigen van twee geslagen penningen; de discussie over dit punt wordt aangehouden. Bij dit punt werd tevens lof en kritiek naar voren gebracht op de zo juist gereed gekomen penning.

Naar aanleiding van het voorlopig verslag over de verkoop van de door de vereniging uitgegeven Watersnood-penning, wordt van verschil-

lende zijden betreurd, dat van andere zijde ook een penning ten bate van het Rampenfonds in de handel wordt gebracht.

Het voorstel tot wijziging van de Statuten — houdende technische aanpassing bij de in 1951 tot stand gekomen wijziging van het Huishoudelijke Reglement — werd aangehouden, daar het voorgeschreven quorum niet aanwezig bleek te zijn.

Na de pauze hield mej. Olga N. Roovers een voordracht met lichtbeelden over „De geslagen penningen van de Noord-Nederlandse munthuizen tijdens de tachtigjarige oorlog.” Zij toonde aan, dat in de Noordelijke Nederlanden in tegenstelling met de italianiserende gegoten penning in de omliggende landen een eigen genre is ontstaan: de geslagen triumf-penning waarvan de techniek nauw aansluit bij die van de munten, de voorstellingen in die van de rekenpenningen hun voorbeeld vinden. Deze blijken aanvankelijk uitsluitend door de stempelsnijders verbonden aan de provinciale en stedelijke munthuizen vervaardigd te zijn, eerst in het tweede kwart van de 17e eeuw treden onafhankelijke medailleurs op.

*V. P. S. Esser: De beeldhouwer
Jan Bronner*

De gietpenning 1952 van de Vereniging voor Penningkunst is er een, die de beschouwer in het geheugen blijft: op de voorzijde de oprijzende gestalte van de beeldhouwer in werkkleding, het hoofd en de handen — met hamer en bijtel — in gespannen, bijna agressieve concentratie; op de keerzijde leermeester en leerling aan de arbeid, samen een gesloten groep vormend. De groot gehouden vormen, de rustige vlakverdeling en voortreffelijke letters maken met de met zorg aangebrachte patina de penning tot een werk, meester en leerling waardig.

O. N. R.

V. P. S. Esser :

De beeldhouwer Jan Bronner

KONINKLIJK PENNING- KABINET

In ons vorig nummer werd gewag gemaakt van het voornemen twee mapjes uit te geven met vergrote afbeeldingen van antieke munten en van penningen. Thans is de uitvoering van dit plan zo ver gevorderd, dat zij reeds ter perse zijn en kort na het verschijnen van dit nummer beschikbaar zullen zijn. Wij willen slechts verklappen, dat de afbeeldingen onze verwachtingen overtreffen.

De strijd om in bredere kring belangstelling voor de numismatiek te wekken is daarmee in zijn tweede faze getreden; de actieve medewerking van alle munt- en penningliefhebbers is thans dringend nodig! Het gaat er nu om deze uitgave in zoveel mogelijk handen te doen komen, speciaal van de jeugd. Wij mogen er niet tevreden mee zijn deze alleen via de scholen te bereiken. Laat dus een ieder, wien de numismatiek ter harte gaat, niet alleen voor zichzelf bestellen, maar minstens één ex. nemen om cadeau te geven aan kinderen of kleinkinderen, neven of nichten, jeugdige vrienden of kennissen!

De prijs hoeft niemand te weerhouden. De mapjes kosten slechts f 2,50, voor leden van het Genootschap f 1,75. Leden van de Vereniging voor Penningkunst genieten deze reductie voor de Penningen. Het Kon. Penningkabinet, de firma Schulman, de Geuzenpenning, zij nemen gaarna Uw bestelling aan.

Dit beroep op Uw daadwerkelijke belangstelling zij niet vergeefs!

Op de laatste veiling kocht het Kon. Penningkabinet een fraaie penning van Bertoldo di Giovanni met portret van Keizer Frederik III, grootvader van Karel V, vroeger toegeschreven aan Giovanni Candida.

BINNENLANDS NIEUWS

Op 27 Januari overleed te 's-Hertogenbosch de oud-gemeentearchivaris H. J. M. Ebeling, bekwaam en geestdriftig liefhebber van penningen en penningkunde. Hij was een der oprichters van de Vereniging voor Penningkunst, wier bloei hem steeds zeer ter harte is gegaan. Bijdragen in de Jaarverslagen van deze vereniging getuigen van zijn wetenschappelijke speurzin: 1928, De Heilige Drievuldigheidspenning van Hans Reinhardt; 1929, Triomfpenningen op de inneming van 's-Hertogenbosch; 1930, De Medailleur Th. V. van Berckel. Tenslotte zijn verschillende moderne penningen aan zijn initiatief te danken geweest.

Op Vrijdag 6 Maart had in het Kon. Penningkabinet de goed bezochte oprichtingsbijeenkomst plaats van de kring 's-Gravenhage en omstreken van de *Archaeologische Werkgemeenschap voor Westelijk Nederland*. Hier hield Dr. Enno van Gelder een voordracht over „Muntvondsten”, waarin hij de betekenis van de muntvondsten als hulpmiddel voor de archaeologie enerzijds voor de geldgeschiedenis anderzijds uiteenzette, toegelicht met een viertal in vitrines tentoongestelde bijzonder interessante vondsten uit verschillende tijdperken.

De belangstelling voor antieke munten was hier te lande de laatste jaren helaas gering. Er schijnt nu echter een zekere opleving te komen.

31 Januari bezichtigden de Klassieke Kring voor het Noorden een keurcollectie van Romeinse munten in het Fries Museum te Leeuwarden, onder leiding van Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta. Daarna werd de tentoonstelling, op verzoek van de Rector, overgebracht naar het gymnasium ten behoeve der leerlingen.

23 Februari toonde de heer P. Polter Hzn. te Winschoten zijn collectie Romeinse munten aan de leerlingen van de hoogste klassen van het gymnasium, die vergezeld waren door de rector en enige docenten.

16 Maart kwamen de leden van het Ned. Klassiek Verbond afd. den Haag in het Kon. Penningkabinet Griekse en Romeinse munten bezichtigen; Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta hield een korte inleiding.

Moge na de uitgave van mappen en filmstroken deze belangstelling nog toenemen!

Op 23 en 24 Maart vond onder veel belangstelling ook uit het buitenland, een rijke veiling van de firma Schulman plaats. Vooral voor Nederlandse en buitenlandse gouden munten werden hoge prijzen betaald: no. 18, cruzado van Batenburg f 765,—; no. 51, gouden afslag van Hollandse ducaton f 925,—; no. 213, gouden afslag van $\frac{1}{4}$ gulden Ned.-Indië f 775,—; no. 322, Engels 5 guinea-stuk f 810,—; no. 387, Peça van Brazilie 1827 f 950,— (verworven door verz. Pilaer te Leiden).

Aangrijpend in zijn stemmige ingetogenheid, zijn ingehouden kracht is Wenckebach's penning, aan de Watersnood gewijd. De voorzijde beeldt de ramp zelve uit: een onmetelijk watervlak, dat onverbiddelijk stijgt, een eenzaam mens die zich nauwelijks staande houdt, de handen geheven in nood en machteloos verzet. Het is een man in de volle kracht van zijn leven; zijn hulpeloze onmacht doet ons dan ook de onafwendbare kracht der elementen eerst recht beseffen. De kloeke letters van het sobber opschrift voorkomen, dat 't wa-

ter wegvloeit van 't penninggrond. Na de spanning en drukkende benauwenis van de voorzijde brengt de keerzijde verlichting en bevrijding. Ziet, in hoogste nood is redding toch nabij. Het oud vertrouwd symbool van Noach's duif, die met brede wiekslag aan komt vliegen, het hoopgevend olijftakje in zijn bek, brengt dit in beeld; het omschrift drukt het kernachtig in woorden uit. Zo geven voor- en keerzijde tezamen, in hun contrast en hun verbondenheid, treffend de gevoelens weer, die de ramp bij ons allen heeft gewekt.

Tijdens het Internationaal Numismatisch Congres, dat begin Juli in Parijs plaats vindt, wordt ook een numismatische tentoonstelling gehouden en wel in het museum van de Munt. Het Kon. Penningkabinet neemt hieraan deel met een driedelige inzending, te weten: Eenheid en verscheidenheid in het muntstelsel der Verenigde Nederlanden, De Noord-Nederlandse geslagen triumfpenning en de Noord-Nederlandse plaquettepenning.

Bij Glendining te Londen zijn begin Januari de Griekse, Romeinse en Byzantijnse munten van de verzameling van Dr. Rashleigh ter veiling gebracht. De hoogste prijs, 230 pond, werd betaald voor een zeldzame aureus van keizer Macrinus (217—218) in uitzonderlijke goede staat. Ook aurei van de usurpator Uranius Antoninus (223—235) en van Constantijn's tegenstander Maxentius (306—312) brachten zeer hoge prijzen op.

Te Rome is 13 Maart en volgende dagen het derde deel van de verzameling Signorelli geveild. Dit bevatte Romeinse munten van Nerva tot Romulus Augustus en Byzantijnse; ook waren er verscheidene interessante medaillons bij.

J. Mazard. Histoire monétaire et numismatique des Colonies et de l'Union française 1670—1952, 1953 — De politieke ontwikkeling van de laatste jaren geeft alle aanleiding tot bezinning op de koloniale muntstelsels. Het boek van Mazard is hier een uitstekend voorbeeld van. Het geeft niet alleen een uitstekende beschrijving en afbeelding van de voor de Franse overzeese gebiedsdelen geslagen munten, maar ook een historische ontwikkeling van het muntwezen in de verschillende gebieden en de wisselwerking tussen geld van het moederland en van de koloniën, waarbij de scheiding steeds scherper blijkt te worden.

Jean Bingen. Les Roettiers, graveurs en médaille des Pays-Bas Méridionaux, 1952 — Een gedegen studie over het medailleursgeslacht Roettiers, dat werkzaam was in de tweede helft van de 17de tot het eind van de 18de eeuw, voornamelijk in de Zuidelijke Nederlanden, maar ook te Londen, Parijs, Brussel en Weenen. Behalve lijsten van de door hen gemaakte penningen en jetons vindt men er ook de archiefstukken in, waaruit tal van nieuwe gegevens zijn geput, en een overzichtelijke stamboom van deze merkwaardige familie. Een alleszins verdienstelijk en nuttig boek!

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. 1,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Silver Coins", Vol. I., door H. A. Seaby, linnen band, sh. 21/— of — deel I (Republiek), gebrocheerd sh 10 6, Deel 2. (J. Caesar-Augustus), gebrocheerd sh. 7/—.
"The Story of the English Coinage", door Peter Seaby, linnen band sh. 10/6.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10 sh. = f 5.50 per jaar

5, 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals - All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES — MEDAILLES

MUNTEN — PENNINGEN

COINS — MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN

(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES

COINS AND MEDALS

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 77893

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate
PARIS 9e
54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles
Achat de Collections et de Trouvailles
Librairie Numismatique

JEAN VINCHON & CIE

NUMISMATIQUE GENERALE

PARIS 2e

77 RUE DE RICHELIEU 77 — TEL. RIC. 1611

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

3e JAARGANG

No 3

JULI 1953

ITALIAANSE MEDAILLEURS IN DE NEDERLANDEN

Nederland is een der weinige landen waar men grote belangstelling heeft voor de penning en de medailleurs. Wat is daarvan de oorzaak? In Italië en in geheel Zuid- en Midden Europa zijn het de antieke cultuur en numismatiek, die de overhand hebben en waartoe de verzamelaars zich voelen aangetrokken. Griekse en Romeinse munten doen daar opgeld. Hoe meer men naar het Noorden gaat, des te meer ziet men deze invloed en voorkeur verminderen.

De Nederlanden bevinden zich aan de grens van het oude Romeinse imperium, waar de Romeinen, vooral in de Noordelijke Nederlanden, slechts weinig invloed gehad hebben. Belangrijke vondsten van Romeinse munten komen hier dan ook sporadisch voor. De Nederlanders die eeuwenlang gevochten hebben tegen het water, en tachtig jaren tegen de Spanjaarden, zijn tenslotte een volk van rijke burgers geworden, die deze strijd gaarne in penningen zagen gememoreerd, door portretten van grote mannen en vrouwen en door afbeeldingen van triumpfen.

Anders was de situatie in het aristocratische Italië met zijn machtige steden als Florence, Verona, Ferrara, Venetië enz. Daar is de penning geboren in 1439, in zijn grootste pracht, die sedert nooit werd overtroffen. Ik noem b.v. namen van de medailleurs Pisanello, Matteo de' Pasti, Benvenuto Cellini, Riccio en Sperandio.

De penning is een artistieke uiting van de Renaissance, en het is deze

Renaissance, die haar stempel gedrukt heeft op de numismatische cultuur in de Nederlanden. Is er dan iets natuurlijker dan dat de Nederlanden in de 15—16e eeuw Italiaanse medailleurs tot zich trokken? Het hof van Karel V en van Philips II gaf aan deze meesters de opdracht portretten van hun tijdgenoten in metaal vast te leggen. En deze Italianen beïnvloedden op hun beurt de Nederlandse medailleurs aan wie ook de rijke burgers hun opdrachten ga-

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta
Dr D. A. Wittop Koning
Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 2.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

ven. In de Zuidelijke Nederlanden, vooral in Brussel en Antwerpen hebben deze Italiaanse medailleurs gewerkt.

Laten wij thans eens kennis maken met enkele van deze artisten.

Giovanni Candida (geb. vóór 1450, gest. na 1504) was een diplomaat en medailleur van Napolitaanse afkomst, die veel in Frankrijk en Vlaanderen reisde. Hij kwam in dienst van de hertog van Bourgondië sinds 1472 en werkte te Antwerpen, Gent en Brugge. Al in den beginne verschillen zijn penningen van de Italiaanse door hun kleine diameter. (Vergelijk de penningen met de portretten van Karel de Stoute en van diens broer). Wie Uwer kent niet die prachtige penning van Maximiliaan en Maria van Bourgondië? Deze penning bezit een grote charme. Hij is zeer levendig en realistisch. Naar deze penning van Candida is de bekende taler van 1479 op hun huwelijk gecopieerd.

Leone Leoni (geb. te Arezzo in 1509, gest. te Milaan in 1590) één der grootmeesters van het Cinquecento. Hij was een tijdgenoot van Michelangelo. Geholpen door Perrenot (kardinaal Granvelle) werd hij benoemd tot beeldhouwer aan het hof van Karel V. Hij kwam in 1549 in de Nederlanden aan, met zijn zoon Pompeo, en vestigde zich te Brussel (in 1549 en na een tussenpoos opnieuw in 1556). Hij heeft ons achtergelaten een oeuvre van zeer fraaie medailles van grotere afmetingen van Granvelle, Karel V, Isabella, Philips II enz. Zijn portretten zijn zeer kenmerkend en tot in hun onderdelen goed verzorgd. De penningen hebben een fraaie patina en zijn typisch werk van een medailleur, die tegelijk beeldhouwer is.

Het karakter van Leoni was zeer heftig. Hij was een vijand van Benvenuto Cellini, hij verwondde de zoon van Titiaan. Hij heeft de Nederlandse medailleurs Jonghelinck en Coen-

rad Bloc in hun werk sterk beïnvloed. Deze laatste heeft bovendien nog een studiereis naar Italië gemaakt.

Jacopo da Trezzo (geb. te Milaan in 1515, gest. te Madrid in 1589) een Milanees beeldhouwer en medailleur. Zijn stijl gelijkt veel op die van Leoni. Hij werkte te Brussel tussen 1555 en 1569. Zijn bekendste penningen uit dit tijdvak zijn die van Philips II en diens vrouw Mary Tudor.

Giampaolo Poggini (geb. te Florence in 1518, gest. te Madrid in 1582). Deze goud- en zilversmid, beeldhouwer en medailleur werd door Philips II naar de Nederlanden geroepen om de muntslag te verbeteren. Hij is de ontwerper van de bekende Philipsdaalder. Hij woonde te Brussel tussen 1557 en 1559. Zijn penningen vertonen o.a. de portretten van Philips II en diens vrouwen Isabella van Valois en Anna van Oostenrijk. Zijn stijl is zeer fijn, vooral in zijn vrouwenportretten.

Giovanni Melone (vermoedelijk geb. te Cremona in de 2e helft van de 16e eeuw) werkte in de Nederlanden en maakte penningen met de portretten van Anton. Perrenot, Don Juan van Oostenrijk (gouverneur der Zuidelijke Nederlanden) en op de slag bij Lepanto. Men weet niet veel van zijn levensloop af. Zijn stijl lijkt veel op die van de Vlaamse medailleur Jonghelinck.

U hebt natuurlijk al opgemerkt, dat al deze Italianen hoofdzakelijk in Vlaanderen gewerkt hebben en niet in de Noordelijke Nederlanden. Alleen in Utrecht, dat in nauw contact stond met Italië, met Rome, als enig bisdom in de Noordelijke Nederlanden en als geboortestad van de enige Nederlandse paus, Adriaan VI, openbaart zich de directe invloed van deze Italiaanse medailleurs in het werk van de grote Nederlandse medailleur Steven van Herwijck (vroeger per abuis genoemd Steven van Holland).

In Nederland ontwikkelt zich nu

spoedig een geheel eigen typisch Hollandse stijl, die zijn eerste hoogtepunt vindt tussen 1568 en 1648 in de triumfpenningen en daarna in de plaquepenning, die nog steeds een graag bezit zijn van de verschillend Nederlandse verzamelaars.

In de laatste tijd, sinds de Internationale Penning Tentoonstelling in 1950 in het Stedelijk Museum te Amsterdam, waar de moderne Italiaanse medailleurs (Giampaoli, Mistruzzi, Giannone, Romagnoli e.a.) ook exposeerden trokken deze Italianen naast de Fransen sterk de aandacht van de Nederlandse verzamelaars, en niet alleen van de verzamelaars, maar ook van enkele van onze moderne Nederlandse medailleurs, die in het werk van deze confraters weer inspiratie opdoen voor hun eigen werk.

Zo is Italië, dat eens de medaille „uitvond” en wiens grote meesters in de 15e en 16e eeuw invloed uitoefenden op de penningkunst in geheel Europa, nu weer bezig de oude traditie te herstellen. Hierdoor zal de belangstelling voor de penningkunst hopelijk toenemen, zodat zij de haar toekomstige plaats zal innemen. Want zoals de munten historische en economische documenten zijn, zijn de penningen artistieke monumenten en tevens illustraties van de geschiedenis in hun — vaak contemporaine — uitbeelding van personen en gebeurtenissen.

Bewerking van een voordracht in 1952 gehouden te Florence voor de Association Internationale de Numismates Professionels.

J. SCHULMAN

Een man, die daags een daalder won,
Verteerde daags een ducaton.

En toch kon hij bestaan!

Hoe kreeg hij dat gedaan?

„Verteeren”: aan leer uitgeven.

EEN PENNING VARIANT

Op de veiling van 23/24 Maart 1.1. van de Heer Schulman kwam een penning met het portret van Willem van Oranje en Charlotte de Bourbon in mijn bezit, die enige onopvallende doch niettemin merkwaardige verschillen vertoont, die hem onderscheiden van het gewoonlijk voorkomende type v. L. I. 240. 1. De verschillen komen alleen voor op de voorzijde met het portret van de Prins, men merkt ze pas op als men deze voorzijde legt naast een voorzijde van het gewone type. Dan valt het eerst op, dat de beeltenis iets anders is, buiten een kleinigheid als het afwezig zijn van de klinknageltjes in het harnas, wordt dat alleen veroorzaakt doordat er een andere kraag is, niet de gewone plooikraag van iets minder grote afmeting dan die van Ch. de Bourbon op de kz., doch een soort kanteelvormig kraagje met daaronder een uitgesculpt randje. Het portret van de Prins is daardoor veel levendiger; het verwijt dat men wel tegen de penningen van Coenrad Bloc heeft, dat ze wat droog zijn, is hier minder terecht. Wel is het portret bij het gewone type door de plooikraag meer statig en fier geworden. In de tweede plaats is er een klein doch belangrijk verschil in het randschrift van deze voorzijde, dat luidt: Guilelmus Pr. Auraicae . . . en niet zoals op het gewone type Guilel. D. G. Pr. Auraicae . . . De gehele verdeling van de letters over de cirkelrand is precies dezelfde, alleen staat op de plaats van „mus” bij het gewone type. D. G; door deze wijziging behoefde verder niets in de stand der letters veranderd te worden.

Het is bekend dat deze penning van Coenrad Bloc zijn ontstaan dankt aan het initiatief van Ch. de Bourbon. De Heer van Kerkwijk heeft in het Jaarboek v. M. en P. kunde van 1929 (blz. 103) nog eens de aandacht

er op gevestigd, door de ongedateerde brief, die Ch. de Bourbon vermoedelijk in 1577 geschreven heeft over het voornemen penningen te laten maken, over te nemen uit de Archives ou Correspondance inédite de la Maison d'Orange Nassau. Uit de brief blijkt dat deze penning moest dienst doen als beloningspenning, hij zal tevens wel gediend hebben als middel van propaganda.

Voor zover mij bekend is deze variant nooit beschreven. De vraag rijst of daarvoor mogelijk niet een reden is. Zou het niet kunnen zijn dat deze variant een proefgieting is? Het lijkt mij niet aannemelijk dat het randschrift van deze variant een latere wijziging kan zijn, wel dat het aan het definitieve randschrift met D.G. is voorafgegaan. Dit randschrift met D.G. bij het gewone type is zeker niet zonder bedoeling geweest, als we weten dat de Prins er steeds de nadruk op legde, dat hij een onafhankelijk vorst was, die het recht had tegen Philips II ter zee en te land oorlog te voeren. In de Apologie (blz. 14 van de uitgave van Mees-Verweij 2e dr.) staat: ... daarenboven dat ick magh voeren den tittel van Prince absoluyt, hoewel dat mijn Vorstendom niet zeer groot en is ... De wijziging in het randschrift van de variant was noodzakelijk. Bovendien is er in de definitieve vorm meer eenheid tussen het portret van de Prins en dat van Ch. de Bourbon. Legt men de voorzijde van de variant naast de

kz. van het gewone type dan is er geen eenheid tussen de 2 portretten, hetgeen bij een successief bekijken van vz. en kz. van de variant niet zo opvalt. Wel is er een goede eenheid, wanneer men vz. en kz. van het gewone type naast elkaar legt, welke eenheid dan is verworven ten koste van de levendigheid van het portret van de Prins. Het kan ook zijn dat het modeeisen waren of meerdere sta-

tigheid die bij Ch. de Bourbon de doorslag hebben gegeven voor het aanvaarden van het gewone type. Uit de brief kan men namelijk opmaken, dat zij het is geweest, die ook de opdracht bezorgd heeft, omdat zij bericht vraagt over de mening van de Prins („vous me le menderés”), haar eigen kraag is nog wel $1\frac{1}{2} \times$ zo hoog.

Een aanwijzing dat deze variant een proefgieting kan zijn, zou eveneens liggen in het feit van zijn zeldzaamheid. Daar de verschillen zo weinig opvallen is het tevens de bedoeling van deze publicatie om te vernemen of er meer exemplaren van deze variant voorkomen, bovendien ook bij de penning met het devies (v. L. I. 240. V. VI. VII), dààr zou er geen bezwaar zijn het portret van de voorzijde (niet het randschrift) van de variant te gebruiken zonder dat de eenheid in de penning te loor ging, zo die eenheid alleen de reden van de wijziging is geweest.

(Vervolg zie blz. 31.)

NUMISMATISCH DEBAT

Onlangs vond in de Hades van de Grieken
— de Onderwereld in gewone taal,
het Schimmenrijk, 't Hiernamaals der
Antieken —
er zoiets plaats als een muntkundig maal.

Het is goedkoop, dat eten onder geesten:
die zijn zo mager, dat is welbekend;
de kosten van het voedsel bij die feesten
zijn zelden meer dan vijfentwintig (1).

Drank was veel duurder: die kwam van de
goden,
het was de nectar, enkel wat verdund,
daar werden goud en zilver voor geboden
in baren of in staven, niet ge-(2).

Dit maal dan was speciaal voor numismaten.
Die hadden een probleem, dat zat hun dwars.
Zij kwamen bij elkaar om 't te bepraten
want ieder had enorm veel in zijn mars.

De Hades werd te vol, zo was de stelling,
om zonder munten langer te bestaan:
daarom moest de valuta op de helling
en het probleem was, wát men nu zou slaan.

Men had te lang met eieren en koeien
en schapen en gevogelte betaald,
en al hun blaten, kakelen en loeien
was met hen in de Hades afgedaald.

„Is dat een vraag?” zei Socrates, „ik lach me
nog ziek! Vraag het de kleinste kleuter-
school!
Het muntstuk dat hier thuishoort is de (3),
of, wilt u het wat kleiner, de (4).

Dat kleine ding wordt bovendien door velen
gestorven vrienden in de mond gelegd,
als Charons veergeld. Hem kan het niet
schelen,
er is een pakhuis vol, heeft hij gezegd.”

„Wat is dat nu,” sprak Cicero, „voor larie?
Ik dacht dat Socrates zo snugger was.
Ik als Romein opteer voor de (5)
en, als het brons betreft, kies ik de (6).

Een Oostenrijker sprak nog voor de (7),
Een Middeleeuwer voor de Tourse (8).
„Ha, ha, die werd steeds dunner en steeds
valer,”
spotte diens buurman met een ribbestoot.

Het werd een spel van moties en van
vragen,
het aantal plannen was een klein millioen,
elk wilde (9) naar Athene dragen,
en ieder wou een (10) in 't zakje doen.

„Aan al dat twisten hebben wij geen
boodschap”,
zo sprak een waardig man met scherpe blik.

Die man was (11), de stichter van
't Genootschap.
De eerste secretaris, (12),

die was er ook, die zat nog tot zoëven,
of hij zijn laatste (13) had versnoept
(Dat wil wat zeggen: hij had in zijn leven
er heel wat saamgebracht). Hoor nu... Hij
roept:

Romeinen, Friezen, Turken, Fransen! Heren,
laat elke groep zijn eigen munten slaan,
dan kunnen wij ook hier collectionneren,
dat hebben wij daarboven ook gedaan.

Met wapens, spreuken, koppen en gestalten,
Hoedschelling, leeuwendaalder, dukaton,
verschillend van gewicht en van (14),
Frieslands floreen en Brabants (15)!

Van Spaanse (16) zingt Piet Hein zijn liedje,
Venetië was 't eerst met de (17),
de Zeeuwen spreken van hun zilv'ren (18);
maar, heren, oordeelt zelf: 'k ben
uitgepraat.”

„Maar dat is waanzin!”, hoorde men toen
schreeuwen.
„Die Hollandse gewesten doen onwijs.” —
„Ach, wees bedaard, kijk naar de
middeleeuwen,
toen was 't nog erger,” suste (19).

„Die tijd was dom en zwart gelijk Othello,
die Middeleeuwen, waar ik tegen streed,”
zuchtte een kunstenaar. 't Was (20)
de Florentijn die d' eerste penning sneed.

„Artisten hier? Maar dan is 't leed
geleden,”
sprak een bedaard en vreedzaam amateur,
„die man heeft zoveel moois en goeds
gesneden:
een eigen munt en hij wordt de graveur.

Een onderwereld-standaard, nieuwe banen!”
Nog één keer kwamen toen de tongen los,
Terecht, want een van de Syracusanen
had liever (21) of (22).

Maar nummer twintig bleef toch
overwinnaar,
hij was het minste monetair besmet
.....
En straks wacht elke munt- en penning-
minnaar
iets fraais, wanneer hem Charon overzet.
Z.

*De Redactie van de Geuzenpenning is verheugd
dit fraaie raadsel-gedicht, dat met veel succes op
de 50e bijeenkomst van de Numismatische Kring
te Amsterdam is voorgedragen en beantwoord,
ter kennis van alle lezers te brengen. De oplos-
singen staan op een andere bladzijde.*

KON. PENNINGKABINET

Belangrijke Romeinse muntvondsten zijn hier te lande schaars; 4e-eeuwse munten worden hier — in tegenstelling b.v. tot Engeland — weinig gevonden. Het is dan ook zeer verheugend, dat het Kon. Penningkabinet de omvangrijke muntvondst, in 1939 te Hapelt (N.Br) gedaan, heeft kunnen aankopen.

In het Jaarboek 1952 wordt deze vondst door den heer Knippenberg beschreven. Er zijn niet minder dan 2598 stuks! Als men bedenkt dat de gemiddelde grootte 13 mm bedraagt en vele slechts 8 mm groot zijn, dan kan men zich voorstellen dat er heel wat geduld voor nodig is om deze te determineren!

De vondst bevat munten van de tweede helft der 3e tot het eind der 4e eeuw; natuurlijk zijn de laat 4e-eeuwse verreweg het talrijkst. Daar geen munt later dan 393 is, moet de schat kort daarna zijn verborgen. In die jaren heeft zeker het terugtrekken der Romeinse troepen heel wat onrust gebaard.

Opmerkelijk is het, dat de oudere en grotere munten opzettelijk in stukken zijn gebroken. Zulks komt meer voor, zowel in Gallië, Brittannië en Servië als in Egypte en wijst op schaarste aan pasmunt. Dit middel om aan de behoefte aan kleingeld te voldoen wordt ook later toegepast. In een edict van 1347 geeft Philips VI van Frankrijk uitdrukkelijk toestemming munten in stukken te snijden voor pasmunt.

Deze alleszins interessante muntvondst is wel een zeer welkome aanwinst; hij zal in zijn geheel worden bewaard en niet over de laden worden verdeeld.

A. Z.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

Op de ledenvergadering van 6 Maart kon het voorstel tot wijziging van de Statuten wegens ontbreken van het vereiste quorum niet in behandeling gebracht worden. De hierdoor noodzakelijk geworden tweede vergadering had op Donderdag 23 April eveneens in het Kon. Penningkabinet plaats. De nieuwe Statuten werden na enkele wijzigingen door de vergadering goedgekeurd en besloten werd hierop de Koninklijke goedkeuring te verzoeken. De nieuwe redactie houdt behalve verlenging van de duur van de vereniging, die binnenkort afloopt, in hoofdzaak in verwerking van de veranderingen in de gang van zaken, waartoe in 1951 bij de behandeling van het nieuwe Huishoudelijk Reglement reeds in beginsel besloten is, benevens een aantal technische verbeteringen, in de practijk wenselijk gebleken.

Zoals bekend heeft de vereniging haar medewerking toegezegd om de uitgave mogelijk te maken van de Map „Penningen”, waarvan een belangrijke stimulerende werking op de belangstelling voor de penningkunst in het algemeen en uiteindelijk voor de vereniging in het bijzonder verwacht wordt. Hierdoor kon onmiddellijk na verschijnen, einde April, aan ieder lid een exemplaar van deze map worden aangeboden. Bovendien hebben de leden hierdoor het recht verdere ex. van de map „Penningen” voor de gereduceerde prijs van f 1.75 te bestellen.

(1) cent; (2) -munt; (3) drachme; (4) obool; (5) denarie; (6) as; (7) thaler; (8) groot; (9) uilen; (10) duit; (11) Roest; (12) Stephanik; (13) oordje; (14) gehalte; (15) patagon; (16) matten; (17) dukaat; (18) Pietje; (19) van der Chijs; (20) Pisanello; (21) Kimon (22) Euainetos.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

Op Zaterdag 30 Mei hield het Genootschap zijn goed bezochte en geanimeerde jaarvergadering te Hoorn. Des morgens werd een helaas te kort bezoek gebracht aan het West-Fries Museum, waarvan de inrichting juist in de laatste tijd in verschillende opzichten gewijzigd en verbeterd bleek te zijn. Dank zij de actieve medewerking van de conservator, de heer T. R. Mulder, was ter gelegenheid van ons bezoek een speciale tentoonstelling ingericht van de West-Friese munten en penningen, die met belangstelling bezichtigd werd.

Des middags werd het Genootschap in de fraaie raadzaal ontvangen door Burgemeester en Wethouders van Hoorn, waarbij Burgemeester Canneman zijn genoegdoening uitsprak over de belangstelling, die het Genootschap voor de oude muntstad Hoorn betoonde. In dezelfde zaal had de Huishoudelijke vergadering plaats.

In zijn openingswoord herdacht de voorzitter mr Frederiks de overleden leden H. J. M. Ebeling en Ir. W. de Vrind. Tot buitengewoon lid werden benoemd: mevr. T. Blankevoort-Dorren te Heerlen, C. de la Bye te Rotterdam, Mgr P. J. van Gils te Roermond, F. van Heesvelde te Antwerpen, J. W. A. Honig te Zaandijk, W. H. Th. Knippenberg te Sint Michielsgestel, E. W. Maurenbrecher te 's Gravenhage, J. W. M. Schneiders te Den Helder, Dr H. Strengers te 's Hertogenbosch, Openbare Bibliotheek te Arnhem, Bibliotheek en Leeszaal der Gemeente Rotterdam. De vice-voorzitter Jhr. Ir. A. C. von Weiler werd bij acclamatie herkozen. De verslagen van secretaris en penningmeester werden gelezen en goedgekeurd, aan de laatste décharge verleend voor zijn beheer over 1952. De

rekening bleek met een gering batig saldo te eindigen. Met voldoening kon gemeld worden, dat de propaganda voor De Geuzenpenning onder de Openbare Leeszaal een behoorlijk aantal abonnementen heeft opgeleverd.

Dr Zadoks-Josephus Jitta bracht verslag uit over de uitgaven van Mappen en Filmstroken, waaruit bleek, dat de verkoop van de Mappen reeds zo vlot gelopen is, dat het op de vorige vergadering toegezegde voorschot hiervoor niet aangesproken behoefde te worden. Verwacht mag worden, dat ook de Filmstroken, die naar gehoopt wordt binnenkort gereed zullen zijn, in ruime kring belangstelling zullen vinden, zoals vele intussen gevoerde besprekingen in onderwijskringen aantonen. Bij de rondvraag werden verschillende suggesties voor verdere maatregelen ter popularisering van de numismatiek naar voren gebracht.

Een gezellige maaltijd hield de leden nog lang bijeen. Als plaats van bijeenkomst voor de volgende vergadering in het najaar werd Dordrecht gekozen.

(Vervolg van blz. 28).

Gaarne zouden we ook bericht ontvangen of er behalve deze nog andere afwijkingen in portretten of randschriften voorkomen zowel van de penningen met de beide portretten, die met het devies, eenzijdige penningplaten of de verschillende formaten daarvoor. Mogelijk kunnen resten van wijziging in het randschrift nog waargenomen worden, zo niet met het blote oog, dan met een loupe. Gelieve deze berichten in te zenden aan het Kon. Kabinet voor Munten, Penningen en Gesneden Stenen te 's Gravenhage, Lange Voorhout 50.

M. FLOHIL

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam

(Secretariaat: Keizersgracht 448)

51e bijeenkomst op 15 April 1953 — Onze gast uit New York, de heer Hans M. F. Schulman vertelde ons op levendige wijze over het numismatisch verenigingsleven in de Verenigde Staten. Na een verwijzing naar de min of meer officiële bijeenkomsten van de American Numismatic Society en de American Numismatic Association wijdde hij vooral uit over de zo populaire Coin Clubs.

Vervolgens werd het woord gegeven aan de heer Jacques Schulman, die een uiteenzetting gaf over de voorbereidende werkzaamheden die aan het jaarlijks hoogtepunt, de veiling, voorafgaan. Een demonstratie van het vervaardigen van gipsafdrukken illustreerde deze voordracht, die veel bijval vond.

52e bijeenkomst op 13 Mei 1952 — Dr. H. Enno van Gelder hield een interessante voordracht over de munthuizen in en van Nederlandse steden. Hij zette eerst de factoren uiteen die de vestiging van de landsheerlijke munthuizen in verschillende steden bepaalden, o.a. door vergelijking met de ontwikkeling in het Duitse Rijk. Vervolgens besprak hij de ontwikkeling der eigen stedelijke muntrechten, die op verschillende wijzen tot stand gekomen zijn. Een korte geschiedenis van de Nederlandse stedelijke munthuizen werd gestencild rondgedeeld.

Kring 's-Gravenhage

(Secretariaat: Lange Voorhout 50)

48e bijeenkomst op 26 Maart 1953 — Prof. L. O. Wenckebach sprak over „Het werk van de medailleur”. Aanknopend bij een korte geschiedenis van de glyptiek stond hij in het bij-

zonder stil bij de eisen, die deze aparte techniek aan de kunstenaar zowel als aan de vervaardiger van de medaille stelt. Zijn boeiend betoog werd met verschillende foto's geïllustreerd. *49e bijeenkomst op 29 April 1953* — De heer J. Vinkenborg sprak over „De munten van de V.O.C.”. Na een historische inleiding ging hij de verschillende emissies van de V.O.C. vervaardigd in Nederland of op Java na, alles verduidelijkt met afbeeldingen en originele stukken.

50e bijeenkomst op 28 Mei 1953 — De jubileum-avond werd geopend met de vertoning van enkele filmstrips waaronder een weliswaar nog onvolmaakte proef van de eerste strook van de serie over Antieke Munten, die door Dr Zadoks-Josephus Jitta op brillante wijze werd ingeleid. In de pauze werd temidden van een expositie van diverse merkwaaardige en fraaie stukken uit de collecties van het Penningkabinet, door de Amsterdamse zustervereniging een herinneringspenning aangeboden. Vervolgens bracht de „Autonumismaat” een geanimeerde wedstrijd op numismatisch gebied. Eerst laat in de avond ging het grote gezelschap zowel geestelijk als lichamelijk gesterkt uiteen.

Kring Groningen

(Secretariaat: Blijhamsterstraat 12,
Winschoten)

8e bijeenkomst op 15 Jan. 1953 — Druk bezochte Praat- en Ruilavond met véél en goed materiaal! Een prettige „interne” propaganda-avond!

9e bijeenkomst op 7 Mei 1953 — Een wedstrijd wordt uitgeschreven: spreekwoordelijke of dagelijkse gezegden in verband met „de Munt in onze spreektaal”.

10e bijeenkomst op 4 Juni 1953 — Tocht naar Winschoten en bezichtiging van de antieke Romeinen „op zolder bij Polter”.

BINNENLANDS NIEUWS

Ter gelegenheid van het bezoek van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde aan Hoorn is in het West-Fries museum aldaar een kleine tentoonstelling ingericht gewijd aan „De Westfriesse Munt, Haar Munten en Penningen”. Met de stukken uit de belangrijke eigen collectie, aangevuld met enkele daar nog ontbrekende stukken uit het Kon. Penningkabinet, wordt een overzicht gegeven van de geschiedenis van deze munt, die gedurende vele jaren van haar bestaan in Hoorn gevestigd geweest is. Het was een originele gedachte in de aan ieder tijdperk gewijde vitrine tezamen de munten en de penningen te exposeren, zodat de bezoeker zich een oordeel kan vormen over de samenhang van deze stukken: juist in Hoorn blijkt de verhouding tussen munt- en penningstempelsniijders een moeilijk probleem, dat deze expositie door het openen van de mogelijkheid van vergelijking nader tot de oplossing hoopt te brengen.

De tentoonstelling blijft nog enkele weken in stand. Een gestencilde lijst van de stukken met een zakelijke inleiding is à 25 cent verkrijgbaar.

In de Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis van 1953 schreef H. K. Berghuis over: De Noodmunten van de stad Kampen, 1578 en 1672.

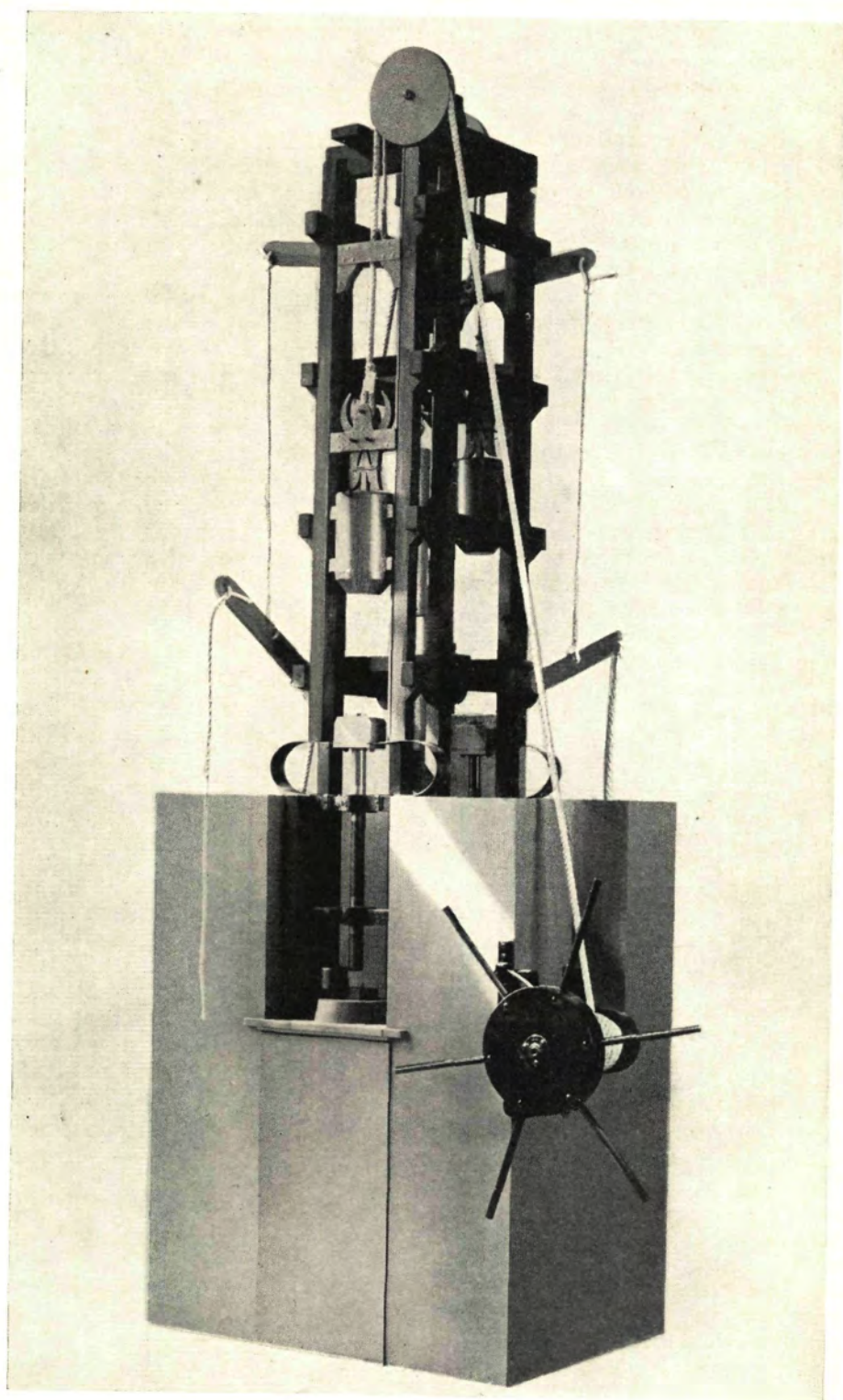
In het Muntverslag van 1951 schreef Dr. H. Enno van Gelder een uitvoerig en fraai geïllustreerd artikel over de Geschiedenis van de Gulden, in aansluiting aan zijn vorige stukken over dukaat en rijksdaalder.

Op de tentoonstelling „De Grote Kerk van Arnhem” in het Gemeentemuseum aldaar waren ook munten van de Eusebiuskerk uit het Kon. Penningkabinet.

Thans is — na langdurige vertraging — het Jaarboek v. Munt- en Penningkunde van 1952 verschenen. Het opent met een artikel van Dr. H. Enno van Gelder over Het Hollandse muntwezen onder het Huis Wittelsbach. Dan volgen artikelen van Kruysy over Westfälische Gegenstempel auf niederländischen Münzen en van van der Wiel over Valsche en Echte Dukaten. Dr. Bax geeft een aanvulling op zijn Penningkundige geschiedenis van de Oorlogsjaren. Van Borsum Buisman geeft een bijdrage over Pijl- en Sluitgewichten. Zeer gevarieerde korte bijdragen, publicaties van muntvondsten en boekbesprekingen vullen de zeer verscheiden inhoud aan. Tegelijk verschijnt het eerste gedeelte van de jaargang 1953, geheel in beslag genomen door een artikel van Mej. Roovers over de Nederlandse Triumpfpenningen.

Op het Congres van Historici te 's-Gravenhage hield op 30 Mei j.l. Dr. H. Enno van Gelder een voordracht over: Muntpolitiek in de Nederlanden omstreeks 1400. Deze voordracht was ingedeeld in de sectie Middeleeuwse geschiedenis.

Wederom wordt er dit jaar — in verband met het congres van de F.I.D.E.M. — een internationale tentoonstelling gehouden en wel te Rome. Evenals vorige maal, toen er een expositie te Madrid was, heeft het Kon. Penningkabinet zich met de samenstelling van de Nederlandse inzending belast. Uit zijn grote collectie moderne penningen zal een keuze worden gedaan. Aan alle beeldhouwers is per circulaire gevraagd of zij nog nieuw werk ter beschikking hebben. Zo hoopt men een rijk verscheiden en toch evenwichtige inzending samen te stellen, die een duidelijk beeld geeft der Nederlandse penningkunst.

„MUNTWERKTUIG” NAAR ONTWERP VAN LEONARDO DA VINCI

Het alzijdig genie Leonardo da Vinci (1452—1509), beroemd als schilder, was ook een vernuftig uitvinder. Talloos zijn van zijn hand de schetsen en ontwerpen voor allerlei machinerieën, veelal pas in onze dagen uitvoerbaar. Het was een voortreffelijke gedachte van de Internationale Bedrijfs Maatschappij een tentoonstelling te houden — in Amsterdam en Rotterdam — van machines, volgens deze schetsen geconstrueerd. Voor de muntliefhebber is het muntwerktuig (cat. 24) — dat men ook in werking kan zien — wel bijzonder aantrekkelijk. In tegenstelling tot vele ontwerpen, is dit werkelijk in de tijd van Leonardo uitgevoerd en bij de Pauselijke Munt in gebruik geweest.

Het met de hamer slaan van munten vervangt hij door een mechanisme; hij bereikt daarmee, dat een volkomen gave munt wordt verkregen. Een gewicht van 70 kg wordt, evenals een heiblok, met behulp van een katrol en een windas opgetrokken. Daarvoor is het van boven van een pijlpunt voorzien, die met een soort tang wordt vastgepakt. Is het boven, dan wordt de tang automatisch geopend en het gewicht valt van een hoogte van 1½ m. Een stel hefbomen, bediend met een touw, brengt de tang naar beneden, waar hij weer aan het gewicht bevestigd wordt. De constante grootte, richting en aangrijpingspunt van de kracht nemen de fouten, die kleven aan het slaan met een hamer weg. In een stellage zijn twee van deze mechanismen — met de achterzijden tegen elkaar — aangebracht, één voor het ponsen van de muntschijfjes, één voor het slaan van de munten. De voorzijde is afgebeeld. Voor de bediening van dit „muntwerktuig” zijn twee man nodig.

Zo blijkt ook Leonardo in de numismatiek betrokken!

BUITENLANDS NIEUWS

De voorbereidingen voor het Internationaal Numismatisch congres, dat van 6—11 Juli te Parijs wordt gehouden, vorderen goed. Reeds zijn de rapporten in druk verschenen. Dat over de stand van de moderne numismatiek is van de hand van Dr. H. Enno van Gelder. De andere rapporten behandelen Griekse, Romeinse, Middeleeuwse, Islamitische en Sassanidische numismatiek, geld in uitgebreide zin, muntvondsten en laboratorium-methodes in de numismatiek. Ook voor hen, die het congres niet bezoeken, vormen deze voortreffelijke overzichten een alleszins lezenswaardig geheel. Jammer genoeg is er geen rapport over penningkunde.

Muntvondsten in Italië.

In de laatste jaren is in Italië het archeologisch onderzoek krachtig aangepakt. Af en toe dringen berichten over de vele nieuwe ontdekkingen tot onze kranten door. Wat de muntvondsten, die bij de opgravingen zijn gedaan, betreft, volgen hier enige gegevens. In Sirmione aan het Gardameer is in de resten van de gebouwen, die bekend staan onder de naam Catullus-grotten een hoeveelheid van ongeveer 300 bronzen munten uit de Keizertijd te voorschijn gekomen. In San Genesio (prov. Pavia) is een belangrijke hoeveelheid zilveren munten uit de 4de eeuw, waarbij zich enige koperen en gouden munten bevonden, ontdekt. In dezelfde provincie zijn er bij de bouw van een nieuwe brug over de Ticino munten uit de 7de eeuw gevonden. Op Sicilië in Scala Greca (prov. Syracuse) is een kleine muntvondst gedaan, in Nissoria (prov. Enna) bleek de grond een vrij rijke bergplaats met munten uit de Grieks-Siciliaanse steden, geslagen in de 5e en 4e eeuw v. Chr. te bevatten.

Een gegraveerde huwelijkspenning

Huweljkspenningen, aanvankelijk pand van trouw, waren in de 17de eeuw zeer geliefd. Wij kennen ze als plaquette- en als geslagen penning, maar vooral ook gegraveerd. Fijn is dan hun uitvoering en vroom hun inhoud. Het is Christus zelf die het huweljksverbond van het 17de eeuwse paar inzegt; de bruiloft van Cana duidt er op hoe „de ware bruyloftgod . . . Christus Heer der heeren” de „droefheyd’s waten kan in vreughedewijn verkeeren”. De afbeelding toont een gouden Amsterdamse huweljkspenning uit het Kon. Penningkabinet, herinnering aan de bruiloft van Jan Grimmer en Johanna Corver in 1682.

Een typisch voorbeeld van het fijne werk der Amsterdamse graveurs!

VARIA

Leren noodmunten!

Omstreeks 1840 heeft een muntverzamelaar te Gent uit zijn goudleren behang schijfjes geknipt en deze verkocht als leren munten, in de ruïnes van een naburig kasteel gevonden in een in de muur gemetselde pot. Deze „noodmunten” vonden veel aftrek. Toen alles verkocht was, noodde hij de kopers tot een feestmaal, door deze opbrengst bekostigd; na afloop bracht hij hen naar de kamer met het goudleren behang, waar iedereen het gat kon terugvinden waaruit zijn munt was geknipt!

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Silver Coins", Vol. I., door H. A. Seaby, linnen band, sh. 21/— of — deel I (Republiek), gebrocheerd sh 10 6, Deel 2. (J. Caesar-Augustus), gebrocheerd sh. 7/—.
"The Story of the English Coinage", door Peter Seaby, linnen band sh. 10/6.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10 sh. = £5.50 per jaar

5, 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals - All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES — MEDAILLES

MUNTEN — PENNINGEN

COINS — MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN

(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES

COINS AND MEDALS

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 77893

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

JEAN VINCHON & CIE

NUMISMATIQUE GÉNÉRALE

PARIS 2e

77 RUE DE RICHELIEU 77 — TEL. RIC. 1611

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

3e JAARGANG

No 4

OCTOBER 1953

SEDERT VAN DER CHIJS

Het standaardwerk van van der Chijs wordt dit decennium een eeuw oud. Nog steeds bewonderen we de werkkraft van de Leidse hoogleraar die een voor zijn tijd hoogstaande samenvatting gegeven heeft van alles wat toen bekend was over de Nederlandse Middeleeuwse munten. Al heeft het boek grote gebreken, voor een belangrijk deel veroorzaakt door de haast waartoe zijn nerveus temperament en zijn zwakke gezondheid hem noopten, het is nog steeds een monument van inzicht, speurzin en kennis. Vrijwel als eerste heeft hij het toenmaals beschikbare materiaal aan munten en archivalia bijeengezocht, geordend en voorzien van fraaie afbeeldingen gepubliceerd.

Thans is het boek natuurlijk verouderd, al is het als bronnenpublicatie nog geheel onmisbaar. Enerzijds zijn veel nieuwe munten aan de dag gekomen en heeft grondiger archiefonderzoek talrijke documenten aan het licht gebracht, anderzijds zijn doeleinden en methoden van het numismatisch onderzoek wel zeer grondig veranderd. Bovendien hebben publicaties in omliggende landen veel bijgedragen tot een betere kennis van onze muntgeschiedenis. Op geen enkel gebied kan dan ook meer met van der Chijs alleen volstaan worden. Hier zij de aandacht gevestigd op een aantal belangrijke studies die eraan geraadpleegd dienen te worden.

Het deel over de „Frankisch-Nederduitsche” vorsten kan als geheel verouderd beschouwd worden. Mr.

Boeles heeft onze kennis van de muntslag en vooral van de muntomloop in de vroege Middeleeuwen geheel vernieuwd. Voor de sceatta's heeft Le Gentilhomme een bruikbare classificatie ontworpen, al duurt de discussie, speciaal over het aandeel van ons land in de vervaardiging nog voort. Onze Merovingische en Karolingische munten zijn in het grote verband van het Frankische rijk samengevat in de Franse standaardwerken; vele detailstudies zijn hierop

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

Dr D. A. Wittop Koning

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 2.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap

voor Munt- en Penningkunde

Amsterdam

gevolgd, waarvan die van Grierson over de gouden solidi speciaal genoemd mag worden. De Nederlandse penningen uit de 10e en 11e eeuw zijn eveneens in groter verband opgenomen in het werk van Dannenberg over de munten van het Duitse Rijk. Ook dit laatste behoeft echter reeds grondige herziening door het bekend worden van de ongelooflijke omvangrijke vondsten uit Scandinavië en Rusland, waarvan de bewerking op gang komt. De recente werken over de Keulse en Nedersaksische munten tonen hoeveel een nieuwe bewerking van de Noord-Nederlandse munten van de bestaande literatuur zou verschillen.

Zeer slecht bekend zijn nog steeds onze munten uit de 12e en 13e eeuw, waarvoor we op bijzonder schaarse binnenlandse vondsten en een gering archiefmateriaal zijn aangewezen. De vondst van Arnhem heeft geleerd hoe lacuneus onze kennis voor de 12e eeuw nog is. De chronologie van de Hollandse munten uit de 13e eeuw is door nieuwere vondsten definitief onjuist gebleken. De schriftelijke gegevens zijn ook voor ons land door Hävernicks bijeengebracht, terwijl onlangs Meihuizen een belangrijke bijdrage tot de kennis van de circulatie heeft geleverd.

Voor de beschrijving van de landsheerlijke munten uit de 14e en 15e eeuw stond van der Chijs op heel wat vastere bodem: aan de hem bekende muntreeksen zijn nog slechts hier en daar nieuwe stukken toegevoegd en de direct op de muntslag betrekking hebbende documenten waren hem ook grotendeels bekend. Hier zijn echter vooral nieuwe gezichtspunten geopend tot een beter begrip van de ontwikkeling. Serrure heeft de ogen geopend voor de samenhang der in de verschillende gewesten geslagen typen, wat o.a. tot precisering van de chronologie leidt. Door verschillende Belgische studies is veel nieuw licht geworpen op de achtergronden van

de landsheerlijke muntpolitiek, vooral in Vlaanderen, op muntgebied het toonaangevende gebied. In ons land heeft Tenhaeff de bestudering der rekenmuntstelsels een nieuwe grondslag gegeven. Tenslotte hebben de werken van Noss over de munten van het Rijnland veel bijgedragen tot begrip van deels verwante ontwikkeling in de Oostelijke gewesten. Ook diverse studies over het Nedersaksische muntwezen zijn zeer verhelderend.

Nog sterker spreekt voor de Bourgondische periode het bezwaar, dat van der Chijs ieder gewest op zichzelf heeft behandeld. Immers sedert Philips de Goede wordt het muntwezen centraal geregeld en kunnen lacunes in de documentatie voor één gewest met gegevens van elders worden aangevuld. Hierdoor is het werk van de Witte over de munten van Brabant, ondanks verschillende tekortkomingen, thans de beste handleiding voor de ordening van de munten ook der overige Bourgondische gewesten. Het ontbreekt echter nog aan een behandeling van de muntpolitiek als geheel, die slechts voor de tijd van Philips de Schone in grote trekken geschetst werd. De ontwikkeling in de niet-Bourgondische gewesten in het Oosten en Noorden is nog steeds weinig helder. Ondanks nieuwe gegevens zullen de archieven en de bodem nog heel wat op moeten leveren voor een bevredigend beeld ontworpen zal kunnen worden.

Kortom voor de latere Middeleeuwen is van der Chijs nog steeds onmisbaar, maar overal dient hij met omzichtigheid gebruikt te worden. Het materiaal voor aanvulling en verbetering is in ruime mate aanwezig, echter nog slechts zeer gedeeltelijk bijeengezocht en haast nergens gemakkelijk te raadplegen. Er is op dit in ons land nog te veel verwaarloosde gebied voor vele handen werk.

H. ENNO VAN GELDER

- P. C. J. A. Boeles, *Friesland tot de elfde eeuw*, 2e uitg., 1951.
- P. Le Gentilhomme, La circulation des sceattas dans la Gaule mérovingienne, *Revue Numismatique* V, 2 (1938), blz. 23.
- A. de Belfort, *Description générale des monnaies mérovingiennes*, 1892-95.
- E. Gariel, *Les monnaies royales de France sous la race carolingienne*, 1883-4.
- Ph. Grierson, The Gold solidus of Louis the Pious and its imitations, *Jaarboek* 38 (1951), blz. 1.
- H. Dannenberg, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, 1876-1905.
- H. Salmo, *Deutsche Münzen in vorgeschichtlichen Funden Finnlands*, 1948.
- W. Hävernicks, *Die Münzen von Köln*, Band I, 1935.
- Vera Jammer, *Die Anfänge der Münzprägung im Herzogtum Sachsen*, 1952.
- W. Hävernicks, *Der Kölner Pfennig im 12. und 13. Jht*, 1930.
- L. S. Meihuizen, *Rekening van het graafschap Gelre 1294/5*, 1953.
- H. Enno van Gelder, Vondst van 12e eeuwse munten te Arnhem, *Bijdr. en Meded. Ver. „Gelre”* 51 (1951), blz. 121.
- A. Steilberg, Der Denarfund von Köln-Dünnwald, *Hamburger Beitr. zur Num.*, 3 (1949), blz. 20.
- P. Naster, Trouvaille de Geel, *Revue belge de num.*, 95 (1949), blz. 128.
- V. Tournier, Les rois de France et la Monnaie de Flandre, *Revue belge de num.*, 90 (1938), blz. 5.
- C. Scholten, De munten van Friesland van de 10e tot het begin van de 14e eeuw, *Jaarboek*, 26 (1939), blz. 1.
- A. Engel et R. Serrure, *Traité de numismatique du moyen âge*, dl. III, 1905.
- R. Serrure, L'imitation des types monétaires flamands, *Annales de la Soc. d'arch. de Bruxelles* 13 (1899), blz. 137.
- H. van Werveke, Currency manipulation in the Middle Ages: the case of Louis de Male, *Trans. Royal Hist. Soc.* 31 (1949), blz. 115.
- H. Laurent, *La loi de Gresham au moyen âge. Essai sur la circulation monétaire entre la Flandre et le Brabant*, 1933.
- P. Berghaus, Die Perioden des Sterlings in Westfalen, dem Rheinland und den Niederlanden, *Hamburger Beitr. zur Num.*, 1 (1947), blz. 34.
- N. B. Tenhaeff, *Bronnen tot de bouwgeschiedenis van den Dom te Utrecht*, II, 1 (R. G. P. 88), 1946.
- H. van Werveke, Monnaie de compte et monnaie réelle, *Revue belge de phil. et d'hist.*, 13 (1934), blz. 123.
- F. Ketner en N. B. Tenhaeff, Bijdrage tot de kennis van de Utrechtsche rekenmunten, *Tijdschr. voor Gesch.*, 49 (1934), blz. 466.
- H. Enno van Gelder, Het Hollandse muntwezen onder het huis Wittelsbach, *Jaarboek* 39 (1952) blz. 1.
- A. Noss, *Die Münzen und Medaillen von Cöln*, Band II, 1913 e.a.
- W. Diepenbach, Der Rheinische Münzverein, in *Eckert-Festschrift*, 1949.
- H. Buck, *Geld- und Münzwesen der Städte in den Landen Hannover und Braunschweig*, 1935.
- A. de Witte, *Histoire monétaire . . . , ducs de Brabant* II, 1896.
- J. van Kuyk, Vuurijzers, *Jaarboek* 33/4 (1946-7), blz. 79.
- H. Enno van Gelder, De muntpolitiek van Philips de Schone 1482-1496, *Jaarboek* 38 (1951), blz. 42.
- D. Th. Enklaar, De Utrechtsche stempelsnijder Hendrik de Vriese en zijn werk, *Jaarboekje van Oud-Utrecht* 1926, blz. 76.
- A. O. van Kerkwijk, Muntvondst te Olst, *Jaarboek* 3 (1916), blz. 126.

DE PENNINGEN BETREKKING
HEBBENDE OP DE OVERVAL
OP HET LUSTSLOT
„SOESTDIJK” IN 1787

1787. Felle tegenstelling tussen Patriotten en Prinsgezinden, die zelfs zo hevig werd, dat de bezittingen van Prins Willem V niet meer veilig waren, getuige de voorgenomen nachtelijke overrompeling en plundering van het destijds lusthuis of paviljoen genoemde paleis te Soestdijk door een Patriottisch legertje uit Utrecht van ongeveer 500 man in de nacht van 26 op 27 Juli 1787.

Het slot werd bewaakt door een detachement van het Regiment Hessen-Darmstadt, groot 90 man onder de kolonel F. W. Erpel en de Majoor J. L. Seyffardt. Het Staatse Leger bestond uit huurtroepen, voor een groot deel Duitsers, vooral Hessen. Deze troepen waren met het oog op de gespannen interne toestand, voor een belangrijk deel geconcentreerd in een legerkampje bij Zeist. Zij leverden een detachement, dat het vorstelijke landgoed te Soestdijk bewaakte met de belangrijke driesprong van wegen aldaar, ten einde ook de toegang tot het Prinselijk kamp bij Zeist aan eventueel oprukkende Patriottenlegertjes te versperren.

De wachten waren aan de buitenzijde rond het hek om het paleis die nacht als naar gewoonte uitgezet, toen de troep uit Utrecht naderde. Eén van die schildwachten, de grenadier bij de lijfcompagnie, Christoffel Pullmann, stond op post op het punt, waar de wegen naar Utrecht en Amersfoort samen komen en zag zich plotseling omsingeld door de Patriotten, die hem gelastten zich over te geven zonder alarm te maken, maar hij, zijn soldatenplicht getrouw, antwoordde: „Ich bin ein ehrlicher Kerl” en lostte een alarmschot. Hij viel ogenblikkelijk daarop als slachtoffer van zijn trouw. Het detachement kwam nu, half gekleed, in het geweer en opende

zo'n doeltreffend vuur op de aanvallers, dat deze vele verliezen leden en in verwarring terugtrokken.

Kolonel Erpel en Majoor Seyffardt werden bij de ontmoeting gewond, het detachement verloor behalve Pullmann 3 man aan gesneuvelden en telde buiten de hoofdofficieren 14 gekwetsten.

Ter beloning van hun dapperheid en trouw zijn door de Staten van Utrecht ovale draagpenningen verzeerd aan de hoofd- en subalterne officieren van dit detachement. Die van Erpel en Seyffardt zijn in goud geslagen, beschreven in Vervolg van Loon onder no. 693; die der officieren in zilver, beschreven onder no. 694 van hetzelfde werk.

Het zijn fraaie medailles, volgens Vervolg van Loon toegeschreven aan de graveur Schepp, maar blijkens de Ordonnantie der Staten van Utrecht van 1 Januari 1788, zoals de Heer A. O. van Kerkwijk mij mededeelde, door J. G. Holtzhey vervaardigd. Zij werden aan een oranje (of oranje-wit-blauw) lint gedragen. De voorzijde van beide no.'s is gelijk, vertoont een Victorie met palmtak en het vaandel van het regiment Hessen-Darmstadt in haar handen, op de achtergrond het paleis; verder een toepasselijk om- en opschrift. De keerzijde draagt het wapen van de Provincie Utrecht met een spreuk op een band; daaronder een kleed, dat voor de hoofdofficieren een opschrift draagt met beider namen; voor de subalterne officieren worden geen namen vermeld op het kleed, zij worden alleen aangeduid als „de Ed. Gestr. Manh. Heeren officieren”. Afmeting van beide 51 × 43 mm.

Erpel en Seyffardt ontvingen een gouden exemplaar, voorzien van oog en ring om het draaglint door te halen. Beide medailles zijn bewaard gebleven en berusten in Nederlandse musea; die van Erpel bij Teyler te Haarlem, die van Seyffardt in het Kon. Penningkabinet te 's Graven-

hage. De medaille, toebehoord hebbende aan Erpel is op de veiling Dr. A. Vrolik van 8 Nov. 1897 en volgende dagen door de expert J. Schulman te Amersfoort, gehouden in Krasnapolsky te Amsterdam, door deze voor eigen rekening voor f 270 aangekocht. In Maart 1903 is zij van de Heer Schulman aan Teyler overgegaan. Die van Seyffardt is in 1942 uit particulier bezit door het Penningkabinet overgenomen.

Waarschijnlijk kregen beide hoofd-officieren bovendien enkele zilveren afslagen zonder oog en ring, zij komen althans in enige verzamelingen in dat metaal voor. Ook deze zijn zéér zeldzaam geworden.

De Manhafte Officieren van het detachement is een zilveren exemplaar met oog, ring en lint vereerd. Ook deze medaille komt practisch niet meer voor. Wel vindt men nagegoten exemplaren in koper en fer de Berlin, uit den aard der zaak van heel geringe waarde. Van de medaille der hoofdofficieren komt een afslag voor, van de voor- en keerzijde afzonderlijk, in verguld karton, waarschijnlijk door de graveur gebruikt als proeve van zijn kunst bij het maken van offertes, dus voor reclame, op de originele stempels geslagen.

Van de penningen door J. G. Holtzhey vervaardigd, bestaan meerdere van deze proeven in verguld karton. De gesneuvelde grenadier Pullmann is posthuum geen medaille verleend, maar voor hem is op de plaats, waar hij gevallen was, een monument opgericht, dat volgens Vervolg van Loon, in de „Nederlandsche Jaarboeken”, jaargang 1788, beschreven wordt als te bestaan uit een zwart marmeren grafnaald rustend op een onderstuk met opschrift; op de pyramide-vormige naald zijn een schedel met knekels in wit marmer aangebracht. Vermoedelijk is dit monument nooit in marmer uitgevoerd, tot 1937 althans bevond zich op de berm van de Praamgracht naast de terreinen van het paleis een uit hout vervaardigd monument als boven omschreven, zwart geschilderd met doodskop, beenderen en opschrift in witte uitvoering.

Dit nu is in de loop der tijden bouwvallig geworden en op initiatief van de Kon. Ned. Ver. „Ons Leger” ter gelegenheid van de 150ste herdenking van de overval op Soestdijk, vervangen door een bronzen beeld; voorstellende een grenadier van de lijfcompagnie van het Regiment Hessen-Darmstadt met de vinger aan de trekker van zijn geweer, gereed een alarmschot te lossen. Het staat op een voetstuk, waarop het opschrift als op het oorspronkelijke monument aangebracht is. Het is gemodeleerd door de beeldhouwster wijlen Mejufrouw I. A. L. van Beeck Calkoen te Utrecht en gegoten door de Firma Stöxen te Leiden. Van dit beeld zijn door dezelfde firma afbeeldingen gegoten als bronzen plaquettes, van boven afgerond, groot 124 × 61 mm. Een exemplaar daarvan is in de catalogus van de Firma Jacques Schulman (veiling 23—24 Maart 1953) beschreven onder no. 1220. Ook deze plaquette is zeldzaam.

W. v. H. KRUIS

KONINKLIJK PENNING- KABINET

JHR. MR. J. C. DE JONGE
1793—1853

100 jaar geleden stierf de eerste directeur van het Kon. Penningkabinet, Jhr. Mr. J. C. de Jonge na een beheer van welhaast 40 jaar.

De Jonge groeide op in Zierikzee, waar hij zich al in zijn jeugd verdienstelijk maakte voor het archief. Als hij in 1811 in Leiden rechten gaat studeren, heeft hij een warme aanbeveling voor de rijksarchivaris Hendrik van Wijn. Blijkbaar heeft deze plezier in de veelbelovende jongeman, want al in 1814 laat hij hem tot substituut archivaris benoemen. Na deelname aan de veldtocht, die glorieus met Waterloo eindigde, hervat de Jonge zijn studie en promoveert hij in Juli 1816. Enige weken tevoren was hij al benoemd tot „opzigter” van het Kon. Penningkabinet.

Dit was juist opgericht door koning Willem I en bevatte zowel de uit Parijs „gerecupereerde” stadhoudelijke verzameling als de collectie van het door Lodewijk Napoleon opgerichte Lands Penningkabinet. Het werd ondergebracht in de Kon. Bibliotheek, eerst in het Mauritshuis, later aan de Lange Voorhout waar de bibliotheek thans nog gevestigd is en het penningkabinet tot 1938 zou blijven.

De jonge directeur — hij was net 23 jaar! — wijdde zich met enthousiasme en bekwaamheid aan zijn taak. Hoe en waar hij zich heeft kunnen bekwamen, is onbekend. Wellicht leidde van Wijn, die in vriendschappelijke relatie stond tot de muntverzamelaar en -kenner van Damme, hem in de numismatiek in. Geheel in 18de eeuwse trant ging de Jonge's belangstelling allereerst naar gesneden stenen en antieke munten. De

grote sociale verschuivingen tengevolge van de Franse revolutie brachten vele oude collecties op de markt. De Jonge maakte van deze gelegenheid gretig gebruik. Gretig maar oordeelkundig; zo weigert hij de spectaculaire en toentertijd befaamde gemmencollectie van graaf Poniatowski; terecht, daar alles vals bleek te zijn. Zo worden aangekocht de collecties gemmen van Crassier en Hemsterhuis, de Smeth en van Hoorn van Vlooswijk en ten slotte de Grote Camee uit de tijd van Constantijn, de muntverzamelingen Dibbetz, van Schuylenburch van Bommenede, een nog steeds opmerkelijke verzameling Mesopotamische cylinderzegels enz. Ook worden op veilingen enkele stukken gekocht en wordt op muntvondsten nauwlettend acht geslagen. Voortreffelijke rapporten tonen aan, hoe grondig zulke aankopen werden voorbereid.

In 1831 werd de Jonge benoemd tot rijksarchivaris; tal van eervolle maar tijdrovende ambten leggen verder op zijn tijd beslag. Toch blijft vooreerst zijn belangstelling onverflauwd. Op de algemene gids (de „Notice”) van 1823 volgt in 1837 de catalogus der gesneden stenen; grootse plannen worden opgezet. Allengs echter — zeker grotendeels tengevolge van de algemene malaise en bezuiniging na 1830 — vermindert zijn activiteit. Toch ligt het penningkabinet hem na aan het hart. Als in 1842 koning Willem II informaties inwint over zijn eventueel aandeel in de verzameling — vele aankopen waren door Willem I persoonlijk bekostigd — antwoordt de Jonge in een voortreffelijk rapport. In glasheldere en toch bezielde taal houdt hij een gloedvol pleidooi voor de ondeelbare eenheid en onaantastbaarheid van de collectie. Daarmee is het pleit eens voor al gewonnen en is het voortbestaan verzekerd van het Kon. Penningkabinet, zijn Kabinet!

A. Z.

JHR. MR. J. C. DE JONGE

„Het Koninklijk Kabinet van Penningen en Gegraveerde Steenen, door mij sedert deszelfs oprigting in 1816, dus sedert 28 jaren bestuurd, is, zoo als het nu zamen-gesteld is, een sieraad dezer Residentie, en in Europa bekend en beroemd als eene der schoonste verzamelingen, waardig den Koning der Nederlanden.”

29 Februari 1844

Voor verdere bijzonderheden zie: Mr J. van Kuyk, Geschiedenis van het Koninklijk

Kabinet van Munten, Penningen en Gesne-
den Steenen te 's-Gravenhage, 1946.

VEREENIGING VOOR PENNINGKUNST

De campagne tot verkoop van de Penning Watersnood 1953 loopt thans ten einde en het is tijd een voorlopige balans op te maken. Geconstateerd mag worden, dat de verkoop bijzonder bevredigend is verlopen, ja de aanvankelijk gestelde verwachtingen heeft overtroffen: tot 1 September waren 360 zilveren en 1850 bronzen, tezamen 2210 exemplaren verkocht. Daar nog steeds aanvragen binnenkomen en nog niet alle consignatiezendingen afgewikkeld zijn, mag aangenomen worden, dat dit aantal nog met enige tientallen zal toenemen. Een bedrag van f 16.450,— kon reeds aan het Nationaal Rampenfonds worden overgemaakt, zijnde $\frac{2}{3}$ van de bruto-opbrengst van de tot nu toe verkochte penningen. Daar door de grote oplage de kosten nog enigszins beneden $\frac{1}{3}$ van de prijs bleken te komen en nog verdere ontvangsten te verwachten zijn, zal bij de eindafrekening hieraan nog een niet onaanzienlijk bedrag kunnen worden toegevoegd. De voorlopige rekening luidt:

Ontvangsten

360 zilveren ex.	f 10.800,—
1850 bronzen ex.	„ 13.875,—
	f 24.675,—

Uitgaven

Honorarium medailleur	nihil
Vervaardiging stempels	nihil
Dito penningen	f 6.560,—
Drukwerk	„ 691,—
Verzendkosten	„ 134,—
Afdracht Nat. Rampen- fonds	„ 16.450,—
	f 23.835,—

De Vereniging voor Penningkunst kan met voldoening vast stellen, dat zij op deze haar eigen wijze een bijdrage tot leniging van de nood heeft kunnen leveren. Het door prof. Wenckebach in de allereerste dagen onder de verse indruk van de ramp vervaardigde ontwerp heeft bij velen een gevoelige snaar getroffen. Het is verheugend, dat niet alleen de verzamelaars van penningen zich een exemplaar hebben aangeschaft, doch vooral dat zovelen in binnen- en buitenland de penning hebben willen bezitten of aan anderen schenken, niet alleen om het Rampenfonds te steunen, doch om hierin een tastbare herinnering aan de bange Februardagen te bezitten. De Vereniging is ook erkentelijk voor de steun, die zij van zovele zijden bij vervaardiging en verspreiding heeft gevonden: de medailleur, de N.V. Koninklijke-Begeer, het Kon. Penningkabinet, de munthandel, de buitenlandse dienst, vele museumbeheerders, juweliers en particulieren.

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

De najaarsvergadering zal in de loop van November te Dordrecht worden gehouden. Voorbereidingen zijn gaande.

Op het Internationaal Numismatisch Congres te Parijs trokken de filmstroken, met steun van het Genootschap uitgegeven, grote aandacht. Besprekingen zijn gaande met verscheidene buitenlandse zusterverenigingen om speciaal Engelse en Duitse versies van de serie „Antieke Munten” uit te geven.

*Bijeenkomst van de Association
Internationale des Numismates
Professionnels*

De algemene vergadering, belegd op 4 Juli in Parijs, vond plaats in de Pisanello-zaal van het Hôtel de la Monnaie.

Van de 50 leden van de vereniging waren er 27 aanwezig.

In zijn rapport van de president gaf de Heer L. S. Forrer een overzicht van de werkzaamheden, verricht in het afgelopen jaar. De onderzoekingsdienst was georganiseerd en functioneerde in vele gevallen. Europese leden van de vereniging installeerden een gemeenschappelijke vitrine bij de vergadering der Amerikaanse Numismatische Vereniging te New York. Herhaaldelijk is de vereniging als bemiddelaar bij de overheid opgetreden, in het bijzonder bij de Oostenrijkse autoriteiten om te protesteren tegen het slaan van „oude” munten met behulp van de oorspronkelijke stempels en dat zonder een herkenningsteken aan te brengen.

Het comité, tijdens de vergadering benoemd, bestaat uit: J. Schulman/Amsterdam, President; X. Calico/Barcelona, vice-president; H. A. Cahn/Bazel, secretaris; H. Graf/Zürich, penningmeester; E. Bourgey/Parijs, L. S. Forrer/Londen, R. Kampmann/Parijs, M. Ratto/Milaan, E. Santamaria/Rome, H. Schulman/New York, D. F. Spink/Londen, Ch. Wormser/New York, adviseurs.

Een feestmaal in het restaurant van de Eifeltoren en een excursie naar Chantilly, Senlis en Royaumont verenigden de leden, die daarna deelnamen aan het Internationaal Numismatisch Congres.

Van 6 tot 11 Juli j.l. had te Parijs het Internationaal Congres voor Numismatiek plaats. Het was de vijfde maal, dat vertegenwoordigers uit de gehele wereld elkaar ontmoeten: vroegere congressen hadden plaats te Brussel 1891, Parijs 1900, Brussel 1910, Londen 1936. De bijeenkomst werd bijgewoond door bijna 300 personen uit Frankrijk, Groot-Britannië, België, Luxemburg, Nederland, Denemarken, Zweden, Finland, Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland, Italië, Griekenland, Spanje, Portugal, Ver. Staten, Israël, India en Egypte.

De ochtendzittingen waren gewijd aan de bespreking van de reeds in het eerste deel van de acta (Congrès International de Numismatique, Paris 1953, Tome I, Rapports, 200 p.) gepubliceerde rapporten over de stand van het wetenschappelijk onderzoek in de verschillende gedeelten van het uitgebreide terrein der numismatiek. Deze gaven dikwijls aanleiding tot belangrijke discussies over doelstelling en methoden van de studie; speciaal werd de aandacht gevraagd voor de nog te geringe erkenning van het belang van de resultaten der numismatiek voor het algemeen historisch onderzoek en werd erop gewezen, dat ook van numismatische zijde een bijdrage geleverd dient te worden om tot overbrugging van deze kloof te geraken door aanpassing aan de van andere zijde gestelde eisen. De rapporten waren: J. Babelon, Numismatique grecque — R. A. G. Carson, Roman Numismatics — Ph. Grierson, Medieval numismatics — H. Enno van Gelder, Numismatique moderne 1500—1800 — G. C. Miles, Islamic and Sasanian numismatics — A. Loehr, Evolution des titres et signes monétaires — F. Mateu y Llopis, Trouvailles monétaires — P. Naster, Numismatique et méthodes de laboratoire.

De middag-zittingen waren bestemd voor voordrachten op verschillend gebied, waartoe het congres verdeeld was in een achttal secties. Bijzonder goed bezet, zowel met voordrachten als met toehoorders waren de secties voor Griekse en Romeinse munten. Te betreuren is, dat speciaal voor de sectie Penningen een te geringe belangstelling bestond: in de slotrede heeft de voorzitter Jean Babelon nog eens op deze door velen betreurde lacune gewezen. In de Romeinse sectie hield dr. Zadoks-Josephus Jitta een voordracht getiteld „Notes and questions on coin-ornaments”, terwijl in de sectie Penningen een opstel van Olga N. Roovers „La médaille monument culturel” werd voorgelezen. Verder waren er bijeenkomsten voor beheerders van verzamelingen, waar verschillende technische kwesties ter sprake kwamen, en voor redacteurs van publicaties. In deze laatste sprak dr. H. Enno van Gelder over „Les fonctions externes du cabinet des médailles”, waarin onze pogingen tot verbreding van de belangstelling voor de numismatiek werden toegelicht, en dr. Zadoks-Josephus Jitta over het belang van de geschiedenis van de numismatiek. Beide mededelingen vonden bijzonder veel weerklank, zoals in resoluties van de sectie werd vastgelegd.

De technische organisatie van het congres onder de bekwame leiding van de secretaris Jean Lafaurie was voortreffelijk, zodat de moeilijke indeling — dikwijls hadden 4 of 5 bijeenkomsten tegelijk plaats — zonder enige storing verliep. De leiding der secties was aan verschillende deelnemers toevertrouwd, waarbij het voorzitterschap van de moderne sectie en het secretariaat van de Romeinse in Nederlandse handen was. Tussen de zittingen in de Sorbonne, op de verschillende ontvangsten ter ere van de deelnemers en bij de maaltijden was ruim gelegenheid de collega's uit de gehele wereld te leren

kennen, zeker niet het onbelangrijkste deel van de werkzaamheden. Het geheel kan ongetwijfeld als zeer geslaagd beschouwd worden.

Tevens had op Donderdag 9 Juli de algemene vergadering plaats van de Internationale Commissie voor Numismatiek, die door ruim 50 leden werd bijgewoond. Het voornaamste punt van bespreking was een door het Bureau voorgestelde wijziging van het reglement, die na discussie werd goedgekeurd. De Internationale Commissie zal in het vervolg niet meer zijn samengesteld uit individuele personen, maar uit vertegenwoordigers van wetenschappelijke verzamelingen, verenigingen en organisaties, die in staat zijn een jaarlijkse contributie te betalen tot dekking van de kosten van administratie. Naast deze vertegenwoordigers kunnen personen, die daarvoor in aanmerking komen tot membres honoires worden benoemd met stemrecht, doch zonder verplichting tot betaling. Verder werd de taak van het Bureau opnieuw gedefinieerd. De aftredende secretaris Jean Lafaurie werd bij acclamatie tot erelid benoemd.

Het Bureau is thans samengesteld: Jean Babelon, Parijs, voorzitter; dr. C. H. V. Sutherland, Oxford, vice-voorzitter; dr. H. Enno van Gelder, 's-Gravenhage, secretaris; O. C. Gily Farrés, Madrid, 2e secretaris; mr. Colin Martin, Lausanne, penningmeester; prof. dr. W. Hävernicks, Hamburg; prof. dr. D. H. Schwarz, Zürich; dr. George C. Miles, New York. Het adres van het secretariaat is geworden: Lange Voorhout 50, 's-Gravenhage.

Ter ere van het Congres werd in de zalen van de Monnaie een Internationale Numismatische Tentoonstelling georganiseerd, die op Maandag 6 Juli onder grote belangstelling door de Minister voor de Begroting werd ge-

opend. De plechtigheid werd over de televisie uitgezonden. Als inzenders waren ditmaal in tegenstelling tot de exposities van 1949 en 1951 uitsluitend kabinetten en verenigingen toegelaten. Bijdragen werden geleverd, behalve door verschillende organisaties uit Parijs en uit de provincie, uit Engeland, België, Nederland, Zwitserland, Italië en Spanje. De uitvoerige en ruim geïllustreerde catalogus bevat een schat van belangrijke documentatie.

Van de 22 inzendingen kunnen slechts enkele worden genoemd: de laat-Romeinse vondsten van Montbouv (Cabinet de France); reproductie van de Merovingische vondsten van Sutton Hoo en Crondall (British en Ashmolean Museums); de eerste Zwitserse daalders en testons (Schweiz. Nationalmuseum); munten der Katholieke Koningen (Fábrica Nacional de Moneda); het oeuvre van Andrieu (Musées de Bordeaux); vervaardiging van papiergeld in de 18e eeuw (S. E. H. P.-M.).

Door het Kon. Penningkabinet werden drie vitrines samengesteld: „Eenheid en verscheidenheid in het muntstelsel van de Republiek”, „De Noord-Nederlandse geslagen triump-penningen” en „Nederlandse plaqquette-penningen”.

F.I.D.E.M.

De Fédération Internationale des Editeurs de Médailles houdt dit jaar een congres en een internationale tentoonstelling van penningkunst te Rome, evenals in 1951 met zulk een succes te Madrid is geschied.

De beeldhouwer Giuseppe Romagnoli, directeur van de Scuola dell'Arte della Medaglia en F.I.D.E.M.-gedelegeerde voor Italië, heeft de organisatie op zich genomen. Zij staat onder patronaat van de Regering, die het Palazzo Venezia ter beschikking heeft gesteld. Op het congres, dat 5 en 6 October plaats vindt, zal Ro-

magnoli het onderwerp „De opleiding van de Medailleur” inleiden.

BINNENLANDS NIEUWS

Het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen heeft besloten twee jonge medailleurs naar Rome uit te zenden om het congres van de F.I.D.E.M. bij te wonen en de internationale tentoonstelling van penningkunst te bezoeken. De gelukkigen zijn de beeldhouwers Bram Roth te den Haag en I. I. Pieters te Rhooen. Door een extra bijdrage van de F.I.D.E.M. worden zij daarenboven in staat gesteld nog enige weken in Rome te verblijven.

Voor de internationale tentoonstelling van penningkunst te Rome is de Nederlandse inzending verzorgd door het Kon. Penningkabinet. Een rondschrijven werd aan beeldhouwers en medailleurs gericht om hun meest recente werken hiervoor te vragen.

De inzending bevat ruim 90 werken van meer dan 40 kunstenaars. Door systematische opzet en indeling wordt een duidelijk overzicht gegeven van de penningkunst gedurende de laatste 25 jaar en van de diverse stromingen van heden; de nadruk ligt op de penningkunst van na de oorlog.

Vergelijking met de inzending voor de tentoonstelling van 1950 in Amsterdam stemt tot optimisme. Het is opmerkelijk hoe vele en hoe goede penningen sindsdien zijn verschenen.

Bij K.B. van 18 Juli 1953 is artikel 642 van het Burgerlijk Wetboek weer in werking gesteld. Dit houdt in dat, van een gevonden schat, de helft aan de vinder toekomt, de helft aan de eigenaar van de grond. Hier vallen dus ook muntvondsten onder.

In „De Vrije Fries” van 1953 schrijft Dr. H. Enno van Gelder over „Fries en Nederlands geld: Muntslag en geldomloop in vroeger eeuwen”.

Wij zijn zo gewend op munten van keizer- en koninkrijken het portret van de vorst te zien, dat wij ons eigenlijk geen rekenschap geven, wanneer dit gebruik is ontstaan.

Alexander de Grote, de antieke vorst bij uitnemendheid, wiens lichtend voorbeeld eeuwenlang de eierzuchtigen voor ogen stond, had voor zijn munten de kop van de jonge held Herakles gekozen. Zijn opvolgers in de verschillende delen, waarin zijn rijk uiteenviel, vervingen allengs deze beelden eerst door het portret van de vereerde Alexander, daarna door dat van de stichter van hun dynastie, ten slotte van zichzelf. Hiermede werd de lange rij van vorstenportretten ingeluid.

Van deze vroege portretten is zeker een der aantrekkelijkste de levendige beeltenis van Eukratides, koning van het verre Baktrië (Afghanistan) omstreeks 170 v. Chr. Het hier afgebeelde stuk behoort tot de na-oorlogse aanwinsten van het Kon. Penningkabinet.

Vraag. Ik ben in het bezit van een kleine collectie munten; op enkele stukken staat geen jaartal. Kunt U mij zeggen, wanneer op de munten het eerst jaartallen werden gezet?

Antwoord. Het dateren van munten met een jaartal is in West-Europa in de latere Middeleeuwen in gebruik gekomen. Het eerst geschiedde dit te Aken in 1373, in ons land te Groningen in 1437. Het aanbrengen van een jaartal bleef echter nog zeer lang facultatief.

Zo dragen van de Nederlandse munten van Philips II de grote zilverstukken een jaartal, de gouden, kleine zilveren en koperen niet.

Pas in de 17e eeuw werd datering regel, al blijven er steeds uitzonderingen, vooral bij min of meer clandestiene emissies. Ook komt het nog zeer lang voor, dat munten het jaar van het besluit tot uitgifte dragen, niet dat van de werkelijke vervaardiging.

In de Mohammedaanse landen is het dateren vroeger in gebruik gekomen dan in West-Europa. Uiteraard wordt volgens de jaren van de Hedzjra gerekend, zodat de stukken ouder schijnen dan zij zijn, bijv. A.H.1288 = 1871/2.

Zie: A. R. Frey, *The dated European Coinage prior to 1501*, New York 1914.

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. 1.

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Silver Coins", Vol. I., door H. A. Seaby, linnen band, sh. 21/— of — deel I (Republiek), gebrocheerd sh 10 6, Deel 2. (J. Caesar-Augustus), gebrocheerd sh. 7/—.
"The Story of the English Coinage", door Peter Seaby, linnen band sh. 10/6.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10 sh. = f 5.50 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.I.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals - All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES — MEDAILLES

MUNTEN — PENNINGEN

COINS — MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - **AMSTERDAM**

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto
Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 77893

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate
PARIS 9e
54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles
Achat de Collections et de Trouvailles
Librairie Numismatique

JEAN VINCHON & CIE

NUMISMATIQUE GENERALE

PARIS 2e

77 RUE DE RICHELIEU 77 — TEL. RIC. 1611